

Strategia terytorialna

**Partnerstwo
Ziemia Opatowska**

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

GMINA
BAĆKOWICE

GMINA
IWANISKA

GMINA
LIPNIK

MIASTO I GMINA
OPATÓW

MIASTO I GMINA
OŻARÓW

GMINA
SADOWIE

GMINA
TARŁÓW

GMINA
WOJCIECHOWICE

POWIAT
OPATOWSKI

Strategia terytorialna

**Partnerstwo
Ziemia Opatowska**

Strategia terytorialna

Partnerstwo Ziemia Opatowska

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Magdalena Buczkowska, Ewelina Czub, Jarosław Czub, Grzegorz Frejlich, Andrzej Grządziel, Małgorzata Jalowska, Małgorzata Kasprzyk, Anna Lipowska, Agnieszka Łuba-Mendyk, Magdalena Piotrowska, Paweł Rędziaś, Szymon Sidor, Rafał Smoliński, Anita Tutak-Skórska, Marzena Urban-Żelazowska, Łukasz Wtorkowski, Wojciech Zdyb, Henryka Korytowska (ZMP), Dorota Skwarek (ZMP)

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa między samorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Powiat Opatowski, Gmina Baćkowice, Gmina Iwaniska, Gmina Lipnik, Gmina Opatów, Gmina Ożarów, Gmina Sadowie, Gmina Tarłów, Gmina Wojciechowice

Skład Rady Partnerstwa

Tomasz Staniek - Starosta Opatowski, Przewodniczący Rady Partnerstwa

Małgorzata Jalowska - Wicestarosta Opatowski, Wiceprzewodnicząca Rady Partnerstwa

Członkowie Rady Partnerstwa:

Marian Partyka - Wójt Gminy Baćkowice

Marek Staniek - Wójt Gminy Iwaniska

Andrzej Grządziel - Wójt Gminy Lipnik

Grzegorz Gajewski - Burmistrz Miasta i Gminy Opatów

Marcin Majcher - Burmistrz Ożarowa

Marzena Urban-Żelazowska - Wójt Gminy Sadowie

Tomasz Kamiński - Wójt Gminy Tarłów

Szymon Sidor - Wójt Gminy Wojciechowice

Skład Grupy Roboczej

Koordynator Grupy Roboczej - Małgorzata Jalowska, Wicestarosta Opatowski

Zastępca Koordynatora Grupy Roboczej - Grzegorz Gajewski, Burmistrz Miasta i Gminy Opatów

Członkowie Grupy Roboczej:

Anita Tutak-Skórska, Kierownik Wydziału Inwestycji i Rozwoju, Powiat Opatowski

Ewelina Czub, Referent Wydziału Inwestycji i Rozwoju, Powiat Opatowski

Andrzej Krasiński, Inspektor ds. Inwestycji, Gmina Baćkowice

Wiesław Frejlich, Inspektor ds. Komunalnych, Gmina Baćkowice

Milena Placha, Pomoc administracyjna, Gmina Baćkowice

Dominika Religa, Młodszy bibliotekarz w Gminnym Centrum Biblioteki i Kultury w Iwaniskach, Gmina Iwaniska

Danuta Hamera, Młodszy bibliotekarz w Gminnym Centrum Biblioteki i Kultury w Iwaniskach, Gmina Iwaniska

Joanna Górczyńska, Referent ds. rolnictwa i ochrony środowiska, Gmina Iwaniska

Wojciech Zdyb, Sekretarz Gminy, Gmina Lipnik

Rafał Smoliński, Kierownik Referatu Rozwoju Gospodarczego Rolnictwa i Ochrony Środowiska, Gmina Lipnik

Artur Śmigąła, Inspektor ds. inwestycji i rozwoju gminy, Gmina Lipnik

Jarosław Czub, Kierownik Referatu Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Promocji, Gmina Opatów

Monika Frańczak, Referent ds. funduszy unijnych i zamówień publicznych, Gmina Opatów

Paweł Rędziaś, Zastępca Burmistrza Ożarowa, Gmina Ożarów

Łukasz Wtorkowski, Inspektor ds. UE, promocji Gminy, BIP, Gmina Ożarów

Marzena Urban-Żelazowska, Wójt Gminy Sadowie

Grzegorz Frejlich, Zastępca Wójta, Gmina Sadowie

Małgorzata Kasprzyk, Skarbnik, Gmina Sadowie

Anna Lipowska, Sekretarz Gminy, Gmina Tarłów

Magdalena Buczkowska, Kierownik Referatu Administracji, Infrastruktury i Rozwoju Gminy, Gmina Tarłów

Zbigniew Główka, Kierownik Referatu Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Spraw Obronnych, Gmina Tarłów

Szymon Sidor, Wójt Gminy Wojciechowice

Agnieszka Łuba-Mendyk, Sekretarz Gminy, Gmina Wojciechowice

Magdalena Piotrowska, Podinspektor ds. gospodarki nieruchomościami i rolnictwa, Gmina Wojciechowice

Spis treści

1.	Wprowadzenie	11
2.	Synteza diagnozy	13
2.1.	Sposób podejścia do formułowania wniosków	13
2.2.	Podstawowe informacje o partnerstwie	14
2.3.	Główne wnioski płynące z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej	16
2.4.	Kluczowe wyzwania	24
3.	Wizja i cele rozwojowe obszaru partnerstwa Ziemia Opatowska	25
3.1.	Wizja	26
3.2.	Misja	26
3.3.	Cele strategiczne.....	27
3.4.	Opis podejścia zintegrowanego.....	31
4.	Wykaz projektów.....	34
4.1.	Prace nad wyłonieniem projektów.....	34
4.2.	Projekty strategiczne	36
4.3.	Projekty uzupełniające	46
5.	Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii	51
5.1.	Struktura organizacyjna zarządzania strategią.....	51
5.2.	Aktualizacja strategii.....	56
5.3.	Zmiana składu partnerstwa	56
5.4.	Funkcja strategii terytorialnej w realizacji polityk rozwojowych partnerów	57
6.	System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii	58
6.1.	Wskaźniki realizacji strategii.....	58
6.2.	Monitorowanie procesu wdrażania strategii	60
6.3.	Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych.....	61
7.	Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych.....	63
7.1.	Partycypacja społeczna na etapie przygotowania strategii	64

7.1.1.	Faza diagnostyczna.....	64
7.1.2.	Faza koncepcyjna	67
7.2.	Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii i oceny efektów strategii	70
8.	Źródła finansowania	72
8.1.	Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych UE	72
8.2.	Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych	75
	Bibliografia	77

1. Wprowadzenie

Samorządy lokalne mierzą się z wieloma wyzwaniami, związanymi z procesami depopulacji, zmianami technologicznymi oraz zjawiskami natury globalnej, jak zmiany klimatyczne. W szczególnej sytuacji są obszary wiejskie, gdzie problemy te ujawniają się w większym nasileniu, powodując realne zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą. Jednocześnie obszary te dysponują wieloma zasobami, które odpowiednio wykorzystane mogą złagodzić występujące problemy, a w niektórych przypadkach mogą być przekute na atuty służące przyspieszeniu procesów rozwojowych.

Wyzwania przed jakimi stoją samorządy gminy powiatu opatowskiego skłoniły ich włodarzy do poszukiwania nowych rozwiązań pozwalających na zapewnienie mieszkańcom dostępu do usług publicznych wysokiej jakości oraz wspieranie rozwoju działalności gospodarczych. Jednym z takich rozwiązań jest usystematyzowana współpraca, pozwalająca na racjonalizację wydatków budżetowych oraz prowadzenie działań służących rozwiązaniu problemów jak największej liczby mieszkańców partnerstwa, niezależnie od gminy, którą zamieszkują.

W związku z tym 8 gmin leżących na terenie powiatu opatowskiego oraz władze powiatu postanowiły podjąć ściślejszą współpracę i wprowadzić nowatorskie rozwiązania, służące większej efektywności prowadzonych inwestycji, lepszej realizacji bieżących usług publicznych, zwiększaniu swoich szans na uzyskanie dodatkowych środków zewnętrznych a także mobilizacji i zwiększeniu aktywności mieszkańców w dbaniu o rozwój Ziemi Opatowskiej. W tym celu w dniu 24 września 2021 roku podpisały list intencyjny, a następnie przystąpiły do projektu pilotażowego Centrum Wsparcia Doradczego. Projekt ten, realizowany przez Związek Miast Polskich na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, wspiera partnerstwa z całej Polski w przygotowaniu przemysłowych strategii rozwojowych.

Niniejsza strategia stanowi wyraz wspólnej polityki partnerskich gmin do roku 2030, nie odbierając żadnej z gmin prawa do przygotowania strategii rozwoju lokalnego.

Jest to pierwszy tego typu dokument, opracowany we współpracy 8 gmin i powiatu opatowskiego, choć należy zwrócić uwagę na doświadczenia we współpracy zdobyte

m.in. dzięki współpracy w ramach Lokalnych Grup Działania czy Ekologicznego Związku Gmin Doliny Koprzywianki. Przyjęty tryb ekspercko-partycypacyjny pozwolił na włączenie w jego przygotowanie wielu środowisk¹.

Strategia składa się z czterech zasadniczych części (tj. diagnostycznej, strategicznej, wdrożeniowej oraz opisującej zaangażowanie społeczeństwa). W części diagnostycznej sformułowano najistotniejsze wnioski na podstawie „Raportu diagnostycznego”, określając potencjały i bariery oraz szanse rozwojowe w poszczególnych elementach składających się na funkcje obszaru. W części strategicznej wyznaczono wizję obszaru oraz misję partnerskich samorządów określając jednocześnie cele strategiczne i związane z nimi kierunki działań oraz spójność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i regionalnym. Część wdrożeniowa zawiera zestaw projektów realizujących przyjęte cele, systemy wdrażania oraz monitorowania i ewaluacji oraz potencjalne źródła finansowania działań ze środków zewnętrznych. W ostatniej części opisano rolę społeczności lokalnej w przygotowaniu dokumentu oraz sposoby jej włączenia na etapie wdrażania strategii.

¹ Więcej na ten temat w rozdziale 7. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

2. Synteza diagnozy

2.1. Sposób podejścia do formułowania wniosków

Podstawowym źródłem dla formułowania wniosków była analiza potencjałów i barier rozwojowych wynikających z **uwarunkowań wewnętrznych obszaru**.

Wykorzystano analizę poszczególnych czynników w sferze gospodarczej, społecznej, środowiskowej, a także przestrzennej (w tym określenie podstawowych cech struktury przestrzennej obszaru oraz zróżnicowań wewnętrznych terytorium, analiza powiązań funkcjonalnych).

Drugim elementem było uwzględnienie **uwarunkowań zewnętrznych**, które mogą wspierać wykorzystanie atutów obszaru i przyspieszać pozytywne zmiany, ale mogą też stanowić zagrożenie dla rozwoju Ziemi Opatowskiej. Do najistotniejszych uwarunkowań zewnętrznych należą:

- procesy globalne (zmiany klimatyczne oraz powiązane z tym zagadnieniem stan powietrza oraz kurczące się zasoby wody; zmiany technologiczne w tym rewolucja cyfrowa, wpływające nie tylko na procesy gospodarcze ale również funkcjonowanie społeczeństwa; rosnące nierówności społeczne; zjawiska kryzysowe w tym wciąż trwająca pandemia SARS-COV-2 i jej skutki);
- polityki Unii Europejskiej, w tym Nowy Zielony Ład oraz istotne z punktu widzenia partnerstwa polityki wspierające rozwój jak Polityka Spójności, Wspólna Polityka Rolna;
- kierunki polityki rozwojowej kraju oraz Województwa Świętokrzyskiego.

W formułowaniu wniosków zastosowano podejście funkcjonalne. Podejmując dany wątek tematyczny nie odniesiono się wyłącznie do uwarunkowań wewnętrznych obszaru partnerstwa, ale i do szans, i zagrożeń wynikających z otoczenia zewnętrznego.

Pogłębiony materiał analityczny, będący podstawą dla sformułowania wniosków diagnostycznych, jest zawarty w dokumencie „Raport diagnostyczny. Portret partnerstwa Ziemia Opatowska”².

² „Raport diagnostyczny. Portret partnerstwa Ziemia Opatowska”, dokument przyjęty przez Radę Partnerstwa w dn. 21 kwietnia 2021 roku

2.2. Podstawowe informacje o partnerstwie

Partnerstwo Ziemia Opatowska to wspólna inicjatywa samorządów z terenu powiatu opatowskiego na rzecz zrównoważonego rozwoju regionu, przejawiająca się chęcią integracji działań mających na celu zapewnienie temu obszarowi konkurencyjności i dynamicznego rozwoju dzięki zacieśnieniu współpracy samorządowej.

Partnerstwo utworzono w 2020 roku w odpowiedzi na możliwość skorzystania ze wsparcia doradczego, jakie dla inicjatyw ponadlokalnych stworzył projekt pilotażowy „Centrum Wsparcia Doradczego”. **Podstawą działania partnerstwa jest list intencyjny** zawarty w dniu 24 września 2020 r. przez 9 jednostek samorządu terytorialnego położonych na obszarze powiatu opatowskiego w województwie świętokrzyskim. Organem decyzyjnym partnerstwa jest **Rada Partnerstwa**, którą stanowią przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego (jst) tworzących partnerstwo (wójtowie, burmistrzowie oraz starosta). Zarządzanie operacyjne i realizację działań w partnerstwie powierzono **Grupie Roboczej**, którą tworzą Koordynator Grupy Roboczej (przedstawiciel Starostwa Powiatowego w Opatowie) oraz członkowie Grupy Roboczej (przedstawiciele wszystkich gmin).

Partnerstwo obejmuje swym zasięgiem terytorium sześciu gmin wiejskich i dwóch gmin miejsko-wiejskich. Obszar partnerstwa zajmuje powierzchnię 911 km² (około 7,8 % powierzchni województwa świętokrzyskiego), a na koniec 2019 r. zamieszkiwało go nieco ponad 52 tys. mieszkańców (4,2% mieszkańców regionu).

Tabela 1. Skład partnerstwa Ziemia Opatowska

Nazwa JST	Typ gminy	Liczba ludności*	Powierzchnia [km ²]
Gmina Baćkowice	wiejska	4 868	96
Gmina Iwaniska	wiejska	6 616	105
Gmina Lipnik	wiejska	5 206	81
Gmina Opatów	miejsko-wiejska	11 663	114
Gmina Ożarów	miejsko-wiejska	10 662	183

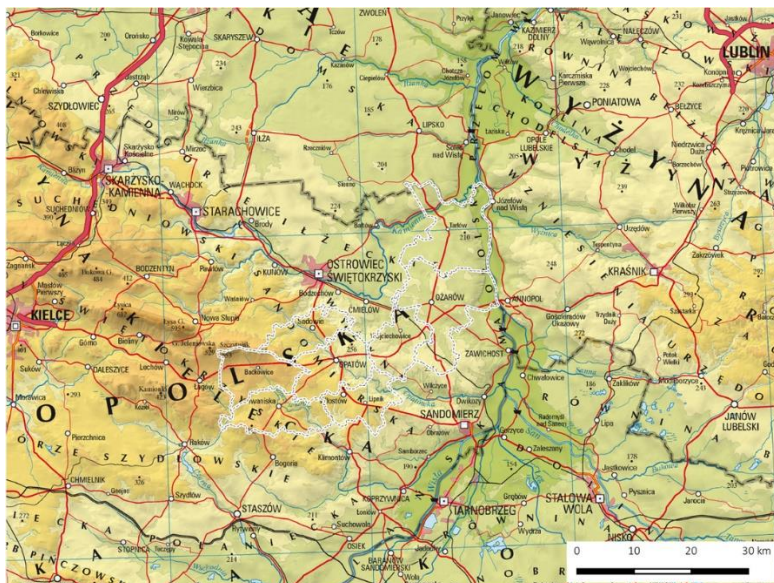
Gmina Sadowie	wiejska	3 929	82
Gmina Tarłów	wiejska	5 139	164
Gmina Wojciechowice	wiejska	4 006	86
Powiat Opatowski	-	52 089	911

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

* stan na 31.12.2019 r.

Obszar partnerstwa **położony jest** we wschodniej części województwa świętokrzyskiego, zajmuje obszar między wschodnią częścią Gór Świętokrzyskich (Pasma Jeleniowskie w gm. Baćkowice oraz Pasma Wygiełzowskie w gm. Iwaniska) a południowo-wschodnią częścią Wyżyny Łżeckiej (gm. Tarłów). Naturalną granicę od wschodu stanowi rzeka Wisła.

Ryc. 1. Położenie obszaru partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Powiat opatowski **graniczy** od południowego wschodu z powiatem sandomierskim, od południa z powiatem staszowskim, od zachodu z powiatem kieleckim, od północy z powiatem ostrowieckim, od północnego wschodu z powiatem lipskim (woj. mazowieckie), a od wschodu z opolskim i kraśnickim (woj. lubelskie).

Opatów i Ożarów są najważniejszymi ośrodkami partnerstwa, kumulującymi zarówno miejsca pracy jak i większość dostępnych w skali powiatowej usług.

Dotyczy to np. usług administracyjnych szczebla powiatowego, handlowych, edukacji ponadpodstawowej, a także świadczenia usług kultury (w tym wydarzeń kultury wysokiej). Obecność tych usług sprawia, że **są to miasta często odwiedzane przez mieszkańców pozostałych gmin partnerstwa.**

Pozostałe gminy mają charakter rolniczy, a część ośrodków osadniczych pełni również funkcje pozarolnicze pozwalające na zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańców. Istotne dla tych gmin są walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym przebieg dolin rzecznych. W połączeniu z występującymi punktowo obiektami historycznymi stwarzają one możliwości do rozwijania turystyki aktywnej.

Istotnym uwarunkowaniem dla obszaru partnerstwa jest jego położenie w niedużej odległości od Kielc, Ostrowca Świętokrzyskiego i Sandomierza. Ośrodki te zapewniają **dostęp do usług wysokospecjalistycznych, których wachlarz na terenie partnerstwa jest bardzo ograniczony** (populacja partnerstwa nie stanowi odpowiedniej „masy krytycznej” dla ich rozwijania). Istotne jest natomiast **usprawnianie powiązań komunikacyjnych z tymi ośrodkami oraz współpraca z działającymi w nich wyspecjalizowanymi instytucjami.** Należy zwrócić uwagę, że wymienione ośrodki, o lepiej rozwiniętych funkcjach gospodarczych – **mogą przyczyniać się do odpływu mieszkańców** z powiatu opatowskiego w przypadku braku podjęcia aktywnych działań prorozwojowych.

2.3. Główne wnioski płynące z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej

Analiza wewnętrznych uwarunkowań oraz refleksja nad uwarunkowaniami zewnętrznymi wskazały, że **kluczowym problemem** dla całego obszaru partnerstwa jest **niewystarczające wykorzystanie potencjału przyrodniczego i społecznego** do generowania satysfakcjonujących warunków do pracy zawodowej oraz samorealizacji, szczególnie ludzi młodych. Poniżej wskazano wnioski najistotniejsze dla perspektyw rozwojowych obszaru.

- Istotne wyzwania partnerstwa związane są przede wszystkim ze **zmianami demograficznymi.** Na przestrzeni 25 lat liczba mieszkańców zmniejszyła się o 9 425 osób, a powiat opatowski należy do obszarów o **najszybszym tempie depopulacji w województwie świętokrzyskim.** Jest to skutek zarówno ujemnego przyrostu naturalnego, jak i wyjazdów, szczególnie popularnych wśród ludzi młodych. Skutkiem tych zjawisk jest **starzenie się społeczności,** które powoduje **zmianę zapotrzebowania na rodzaje usług i formy ich świadczenia** (w tym zwiększone zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i opiekuńcze), a w przyszłości może być znaczącym **wyzwaniem dla rynku**

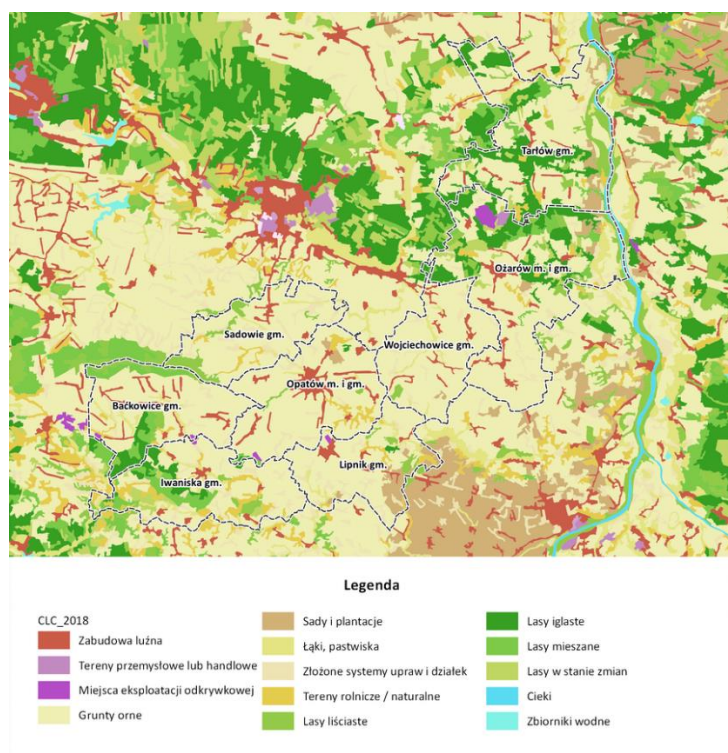
pracy (zapewnienie kadr dla lokalnej gospodarki). Odptyw ludzi młodych świadczy o niskiej atrakcyjności zamieszkania na terenie powiatu, a jednocześnie **osłabia przyszły potencjał społeczny partnerstwa, które traci osoby w wieku rozwojowym, dobrze wykształcone i kreatywne.**

- Zmiany demograficzne bardzo wyraźnie **wpływają na popyt na usługi opiekuńcze dla dzieci oraz edukacyjne.** Liczba miejsc w przedszkolach obecnie pokrywa zapotrzebowanie na edukację wczesnoszkolną. **Problemem** natomiast jest **zbyt mała liczba miejsc w żłobkach,** choć zapotrzebowanie na tę usługę i tak jest ograniczane dzięki wciąż silnym rodzinom wielopokoleniowym.
- **Malejąca liczba uczniów stwarza dobre warunki do podnoszenia jakości nauczania** (mniej liczne oddziały), ale **generuje wyzwania dla budżetów gmin.** Spadek liczby uczniów przy utrzymaniu dość rozległej sieci placówek otwiera możliwości popularyzacji innowacji w procesie nauczania, a jednocześnie otwierania się szkół (w szczególności wiejskich) na pełnienie dodatkowych funkcji – poza stricte dydaktyczną. Dodatkowa działalność szkół oraz współpraca międzygminna w tym zakresie mogą być pomocne w **wyrównywaniu znaczących różnicowań w wynikach uczniów szkół podstawowych oraz animowaniu aktywności społeczności lokalnych.**
- Pozytywnym zjawiskiem są **bardzo dobre wyniki egzaminów maturalnych w szkołach ponadpodstawowych** (wyższe niż średnio w regionie) oraz **rosnąca popularność kształcenia zawodowego** (potencjał dla uzupełnienia kadr odchodzących na emeryturę). Zgłaszane przez młodzież potrzeby doksztalcania w zakresie języków obcych oraz praktycznych aspektów zawodu świadczą o **wysokiej świadomości uczniów i nastawieniu na doskonalenie** – zgodnie z ideą lifelong learning. **Wyzwaniem w tym względzie jest stworzenie młodym zachęt do pozostania na Ziemi Opatowskiej.** Ponadto dobra marka szkół średnich (branżowych i techników) może być czynnikiem przyciągającym młodzież z ościennych powiatów.
- Obszar partnerstwa charakteryzuje się dość dobrym dostępem do jednostek podstawowej opieki medycznej, natomiast usługi wysokospecjalistyczne zapewniane są w nieodległych ośrodkach (Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz). **W badaniach społecznych ochrona zdrowia otrzymała największą ilość wskazań jako obszar wymagający pilnych działań naprawczych.** Zwiększony popyt na usługi zdrowotne jest częściowo pochodną **zwiększającej się liczby seniorów.** Powoduje to również presję na zabezpieczenie usług opiekuńczych dla tej grupy społecznej, a także zadbanie o jak najdłuższą aktywność społeczną i samodzielność. Już w chwili obecnej odczuwalne są braki w placówkach opiekuńczych, natomiast dość dynamicznie rozwijają się inicjatywy aktywizacji w postaci klubów seniora.

- Na terenie partnerstwa poczyniono wiele inwestycji mających na celu poprawę dostępu do infrastruktury sportowej oraz obiektów kultury. Oferują one szeroką ofertę zajęć i wydarzeń co widać we wzroście liczby osób angażujących się w życie kulturalne. Okazuje się jednak, że dla 1/3 mieszkańców oferta ta jest mało atrakcyjna. Na ten stan rzeczy może wpływać **niedostatecznie spójny przekaz promocyjno-komunikacyjny, a także niewystarczające wykorzystanie potencjału szeregu instytucji i placówek kultury do kreowania spójnej w skali partnerstwa oferty kulturalnej i turystycznej**. Ponadto, w badaniach społecznych wskazano potrzeby związane z urządzeniem przestrzeni sprzyjających rekreacji i integracji międzypokoleniowej (parki, skwery, place zabaw). Tego typu potrzeby szczególnie mocno artykułuje młodzież.
- Sytuacja mieszkaniowa na terenie partnerstwa pod wieloma względami jawi się jako korzystna (wielkość mieszkań, liczba mieszkań na 1 tys. mieszkańców), jednak w badaniach społecznych **dostępność mieszkań została uznana za drugi (po braku pracy) z najważniejszych problemów, szczególnie dla osób młodych**. W statystyce pozwoleń na budowę nie odnotowano w ostatnich latach mieszkań pod wynajem, również podaż mieszkań w budynkach wielorodzinnych jest bardzo ograniczona, co jest jednym z czynników zachęcających do opuszczenia obszaru partnerstwa.
- W badaniach społecznych respondenci uznali **obszar partnerstwa za dobry do życia**, wskazali jednak iż **nie oferuje on odpowiedniej liczby oraz jakości miejsc pracy**. Wysokość zarobków oraz niska atrakcyjność ofert pracy to dwa czynniki najsilniej motywujące młodzież do opuszczenia obecnego miejsca zamieszkania, a ¾ respondentów ankiety dla mieszkańców uznało te czynniki za słabą stronę obszaru.
- Obszar partnerstwa charakteryzuje się **przewagą funkcji rolniczych, wzbogaconych lokalnie przemysłem** (Cementownia Ożarów, obszary wydobywania surowców mineralnych) i drobną przedsiębiorczością. Na przeważającym obszarze występuje pokrywa lessowa zapewniająca urodzajność gleb, stąd w ogólnej strukturze użytkowania dominują użytki rolne. **Wysoki wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest atutem** sprzyjającym produkcji żywności o wysokiej jakości. Dodatkowym elementem wspierającym jest wciąż czyste środowisko oraz wiedza i umiejętności wielu producentów rolnych. Kwestią **problematiczną** pozostaje natomiast **ekonomiczny wymiar działalności rolnej**. Liczba rolników spada, a wyniki badań społecznych wykazały, że dziedzina ta nie jest postrzegana jako sfera atrakcyjna, rozwojowa (zdecydowana większość młodzieży mogącej przejąć gospodarstwo rolne nie rozważa takiej możliwości). Ponadto, sektor ten zależny jest od zmian klimatycznych,

których wpływ jest obserwowany również na Ziemi Opatowskiej (okresy suszy lub podtopień, gradobicia). Mimo powyższych wyzwań obserwacja trendów globalnych pozwala stwierdzić, że **produkcja rolna może być przekuta na lokalny atut**. Postawy świadomych konsumentów, poszukujących żywności wysokiej jakości, mogą być szansą na zwiększenie zysków nie tylko rolników, ale i przedsiębiorstw działających w branży rolno-spożywczej. Wymaga to stosowania nowoczesnych rozwiązań, ogólnej dbałości o jakość środowiska, dalszej specjalizacji gospodarstw czy rozwijaniu produkcji ekologicznej. Najpoważniejszym wyzwaniem jest **integracja producentów rolnych, rozszerzenie działalności przetwórczej oraz budowanie marki obszaru jako strategicznego w regionie producenta żywności o wysokich walorach**. Aspekt ten powinien być również wykorzystany w budowanej ofercie turystycznej.

Ryc. 2. Klasy pokrycia terenu obszaru partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl

- Na terenie partnerstwa **przybywa podmiotów gospodarczych**. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na fakt, iż przyrost ten odbywa się **głównie za**

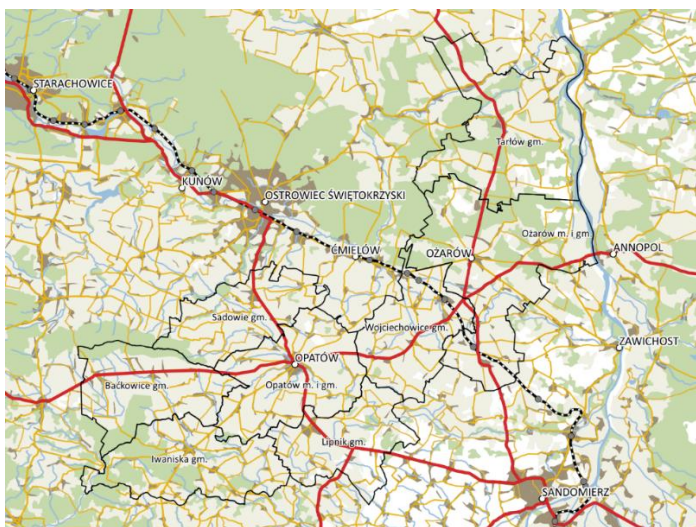
sprawą firm mikro, zatrudniających do 9 osób, których udział w ogólnej liczbie firm wzrasta. Słabnie natomiast sektor firm małych i średnich.

- **W strukturze gospodarki obserwowane są pozytywne tendencje zmian:** zmniejszenie udziału rolnictwa oraz handlu na rzecz budownictwa i usług. Wskazuje to na większą dywersyfikację gospodarki, a zatem większą stabilność i odporność w okresie dekonunktury. Wzrasta poziom wynagrodzeń (w wartościach bezwzględnych) oraz zwiększają się wpływy jednostek samorządu terytorialnego z tytułu udziału w podatku PIT. Mimo tych pozytywnych symptomów należy dostrzegać, że **potencjał gospodarczy partnerstwa – w porównaniu do średnich wartości w województwie świętokrzyskim - pozostaje nadal niski.** Dotyczy to takich parametrów jak liczebność podmiotów gospodarczych na 1 tys. mieszkańców, stopa bezrobocia (jedna z najwyższych w regionie) czy średni poziom wynagrodzeń.

Dlatego podstawowym **wyzwaniem** dla partnerstwa jest **stymulowanie rozwoju działających oraz powstawania nowych firm, a także przyciągania działalności gospodarczych** w branżach bardziej opłacalnych, generujących wyższe przychody, a zatem i wynagrodzenia.

- Przyciągnięciu nowych inwestorów sprzyja **położenie partnerstwa przy szlakach komunikacyjnych o znaczeniu krajowym**, z nieodległymi perspektywami poprawy części z nich (planowana budowa obwodnicy Opatowa, podniesienie drogi krajowej nr 74 do kategorii drogi ekspresowej). Otwiera to nowe **możliwości dla poprawy atrakcyjności inwestycyjnej.** Warto tu wskazać na uwarunkowanie w postaci wysokiej jakości gleb. Jest to pozytywny czynnik z punktu widzenia produkcji rolnej, jednak może stanowić pewne ograniczenie dla rozwijania innych działalności (trudności w przekształceniu przeznaczenia terenów). Stąd tak istotne jest maksymalne wykorzystywanie już dostępnych terenów gospodarczych i dodatkowych możliwości stwarzanych przez „nowe ślady” szlaków komunikacyjnych.

Ryc. 3. Sieć komunikacyjna obszaru partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

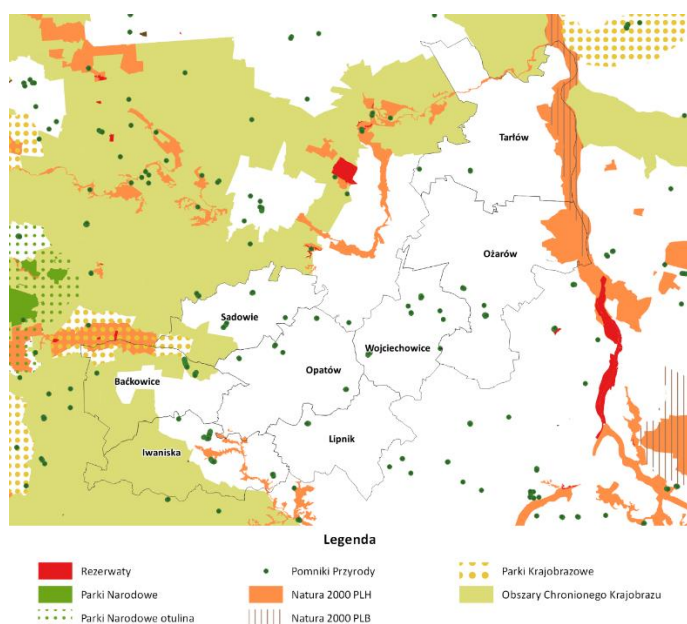
- W perspektywie kilku lat poważnym **wyzwaniem może się okazać zapewnienie kadr dla lokalnej gospodarki**. Dalszy spadek liczby osób w wieku produkcyjnym oznaczać może brak pracowników niezbędnych dla zaspokojenia podstawowych usług (tym np. opieki dla rosnącej rzeszy osób starszych) oraz problemy z kadrą o wyższych kwalifikacjach. Osoby z większymi ambicjami płacowymi i poszukujący pracy w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji rzadko wiążą swoją przyszłość z obszarem partnerstwa, bowiem obecna struktura branżowa podmiotów gospodarczych w małym stopniu odpowiada na to zapotrzebowanie. Oznacza to konieczność podjęcia działań na rzecz **bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych zasobów kadrowych oraz zachęcenia** ludzi młodych do pozostania na terenie partnerstwa. Istotnym czynnikiem jest edukacja ekonomiczna ludzi młodych i wsparcie osób chcących rozpocząć własną działalność gospodarczą. **Częściowym antidotum** na prognozowane problemy rynku pracy mogą być postępujące w przedsiębiorstwach **procesy cyfryzacji i automatyzacji**, ograniczające popyt na pracowników, a także popularyzacja elastycznych form świadczenia pracy (telepraca, praca na część etatu).
- Jedną z dziedzin wspomagających rozwój obszaru partnerstwa może być działalność turystyczna, która nie stanowi jeszcze w strukturze gospodarki bardzo istotnego elementu, ale w ostatnich latach się rozwija. **Korzystnym uwarunkowaniem jest położenie partnerstwa w swoistym trójkącie kluczowych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego** (Góry Świętokrzyskie, Sandomierz, Bałtów) co stwarza szansę dla rozwinięcia uzupełniającej oferty turystycznej. Niewątpliwą atrakcją partnerstwa są

ruiny zamku Krzyżtopór w Ujeździe, licznie odwiedzane przez turystów, a także zabytki Opatowa, obiekty podworskie w innych gminach czy stanowiska archeologiczne. Ponadto, walory przyrodnicze i krajobrazowe, a także wysokiej jakości produkty rolne (w tym specyficzne dla tego obszaru wiśnia „Nadwiślanka” czy rozwijająca się produkcja win) są ważnym zasobem dla tworzenia oferty pobytowej dla aktywnych turystów, spragnionych życia blisko natury.

Wymaga to zacieśnienia współpracy pomiędzy samorządami, a także przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi na rzecz stworzenia **spójnego produktu turystycznego Ziemi Opatowskiej**. Powinien on **wykorzystywać lokalny potencjał przyrodniczy i kulturowy i być komplementarny** do wyżej wymienionych regionalnych atrakcji turystycznych.

- Rolniczy charakter obszaru partnerstwa sprawia, że charakteryzuje się on **niską** (i obniżającą się) **gęstością zaludnienia**, niskim udziałem ludności miejskiej, a dodatkowo rozproszoną siecią osadniczą. Przy obserwowanych trendach demograficznych stanowi to niewątpliwe **wyzwanie w kontekście zapewnienia dostępu do usług publicznych, zapewnienia efektywności ekonomicznej zarówno publicznych jak i komercyjnych inwestycji**. Zmniejszająca się liczba mieszkańców może jeszcze pogłębiać te trudności, jeśli nowe inwestycje mieszkaniowe nie będą koncentrowane w ramach istniejących jednostek osadniczych (zagęszczanie zabudowy). W warunkach rozproszonego osadnictwa **narzędziem usprawniającym dostęp do niektórych usług mogą być e-usługi**, pod warunkiem zapewnienia dobrej jakości Internetu oraz wzmacniania kompetencji cyfrowych mieszkańców powiatu. Dodatkowym czynnikiem sprzyjającym racjonalizacji systemu dostarczania usług publicznych może być **planowanie ich rozwoju w układzie całego partnerstwa, a nie poszczególnych gmin**.
- Struktura użytkowania terenu, wynikająca z wysokiej przydatności dla produkcji rolnej, skutkuje **niewielką powierzchnią terenów prawnie chronionych**. Nie oznacza to jednak, że przestrzeń partnerstwa jest nieatrakcyjna – **unikalnym walorem wynikającym z występowania pokrywy lessowej jest urozmaicona rzeźba terenu**, poprzecinana wąwozami, kształtująca bardzo ciekawy krajobraz. Ważnym elementem krajobrazu są doliny rzek: Wisły, Koprzywianki oraz Opatówki, których meandry stworzyły interesującą rzeźbę terenu, a ich doliny wchodzą w sieć regionalnych oraz krajowych korytarzy ekologicznych.

Ryc. 4. Formy ochrony przyrody

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

- Występująca sieć rzeczna powoduje, że **znacząca część obszaru partnerstwa (szczególnie we wschodniej części) zagrożona jest powodzią i podtopieniami**. Z drugiej strony obserwowane jest **występowanie obszarów o dużym zagrożeniu suszą rolniczą**. Wymagana jest zatem koordynacja działań służb odpowiedzialnych za zarządzanie wodami aby zapewnić dostęp do wody nie tylko dla celów bytowych ale i zabezpieczyć potrzeby rolnictwa w tym zakresie.
- Obszar partnerstwa jest stosunkowo słabo wyposażony w infrastrukturę wodociągową, ale **prawdziwym wyzwaniem jest gospodarka ściekowa**. Istotnym czynnikiem wpływającym na ten stan rzeczy jest rozproszona sieć osadnicza, natomiast alternatywą może być wspieranie gospodarstw domowych w przydomowe oczyszczalnie. Odpowiednia **gospodarka ściekowa jest warunkiem poprawy czystości wód, ale również ochrony cennego zasobu, jakim są gleby**.
- Jakość powietrza na terenie partnerstwa jest generalnie dobra. Jednak przekroczenia benzo(a)pirenu wskazują na **problem niskiej emisji, którego źródłem jest w głównej mierze sektor gospodarstw domowych**. Dążenie do poprawy jakości powietrza a także trendy związane z korzystaniem z energii (większa konsumpcja przy rosnących cenach) oznacza zatem **konieczność wymiany źródeł ciepła oraz inwestycji pozwalających na oszczędzanie energii**. Czynnikiem sprzyjającym czystości powietrza może być ograniczanie transportu prywatnego dzięki budowie sieci bezpiecznych dróg rowerowych

i rozwijaniu transportu publicznego. Należy zaznaczyć, że obecnie mieszkańcy przemieszczają się głównie prywatnymi środkami transportu.

2.4. Kluczowe wyzwania

Do głównych wyzwań rozwojowych obszaru partnerstwa Ziemia Opatowska należą:

- podniesienie atrakcyjności zamieszkania na terenie partnerstwa, szczególnie dla ludzi młodych (w wymiarze gospodarczym, społecznym i infrastrukturalnym);
- bardziej efektywne wykorzystanie zasobów partnerstwa do generowania opłacalnych działalności gospodarczych;
- zapewnienie dostępu do usług publicznych w warunkach obserwowanych zmian demograficznych (spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa);
- zachowanie i poprawa walorów środowiskowych istotnych z punktu widzenia życia mieszkańców, działalności rolniczej oraz rozwoju turystyki;
- budowanie kultury współpracy (zamiast konkurencji) sprzyjającej podnoszeniu efektywności działań (w tym współpracy instytucjonalnej).

3. Wizja i cele rozwojowe obszaru partnerstwa Ziemia Opatowska

Część projekcyjna strategii została wypracowana w trybie partycypacyjno-eksperckim. Formułując wizję i cele strategiczne wykorzystano podejście zintegrowane, łączące i grupujące różne wątki i obszary wyzwań zidentyfikowanych w trakcie procesu.

Na ostateczny kształt wizji oraz celów wpłynęły:

- wyniki analizy danych społeczno-gospodarczych, które pokazały atuty obszaru, ale i istniejące luki i potrzeby interwencji;
- opinie mieszkańców na temat tego w jakim otoczeniu chcieliby żyć i jakie aspekty wymagają istotnych i pilnych zmian³;
- wnioski z dyskusji prowadzonych podczas spotkań i warsztatów z Grupą Roboczą, Radą Partnerstwa oraz warsztatów z interesariuszami.

³ Opinie te pochodziły z badań społecznych przeprowadzonych na etapie diagnostycznym oraz akcji „Mapa marzeń” przeprowadzonej w maju 2021r. Co istotne, dużą grupę respondentów w powyższych badaniach stanowiła młodzież.

3.1. Wizja

W wyniku przeprowadzonego procesu warsztatowego i podjętych **decyzji strategicznych** określona została wizja Ziemi Opatowskiej w 2030 roku:

Ziemia Opatowska zabezpiecza potrzeby ekonomiczne, społeczne i kulturalne mieszkańców i odwiedzających.

Obszar atrakcyjny dla przedsiębiorców i inwestorów, rolnicze centrum – budowane w oparciu o bogate tradycje rolnicze, wykorzystujące wysoką jakość gleb, nowoczesne technologie i czyste środowisko.

Teren niezwykle interesujący pod względem historycznym, krajobrazowym, otwarty i przyjazny dla turystów.

Miejsce osadzone w tożsamości regionu, łączące tradycje z innowacjami, dbające o kształtowanie przyszłych pokoleń w poszanowaniu tradycji i lokalnej kultury, budujące swoją przyszłość w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

3.2. Misja

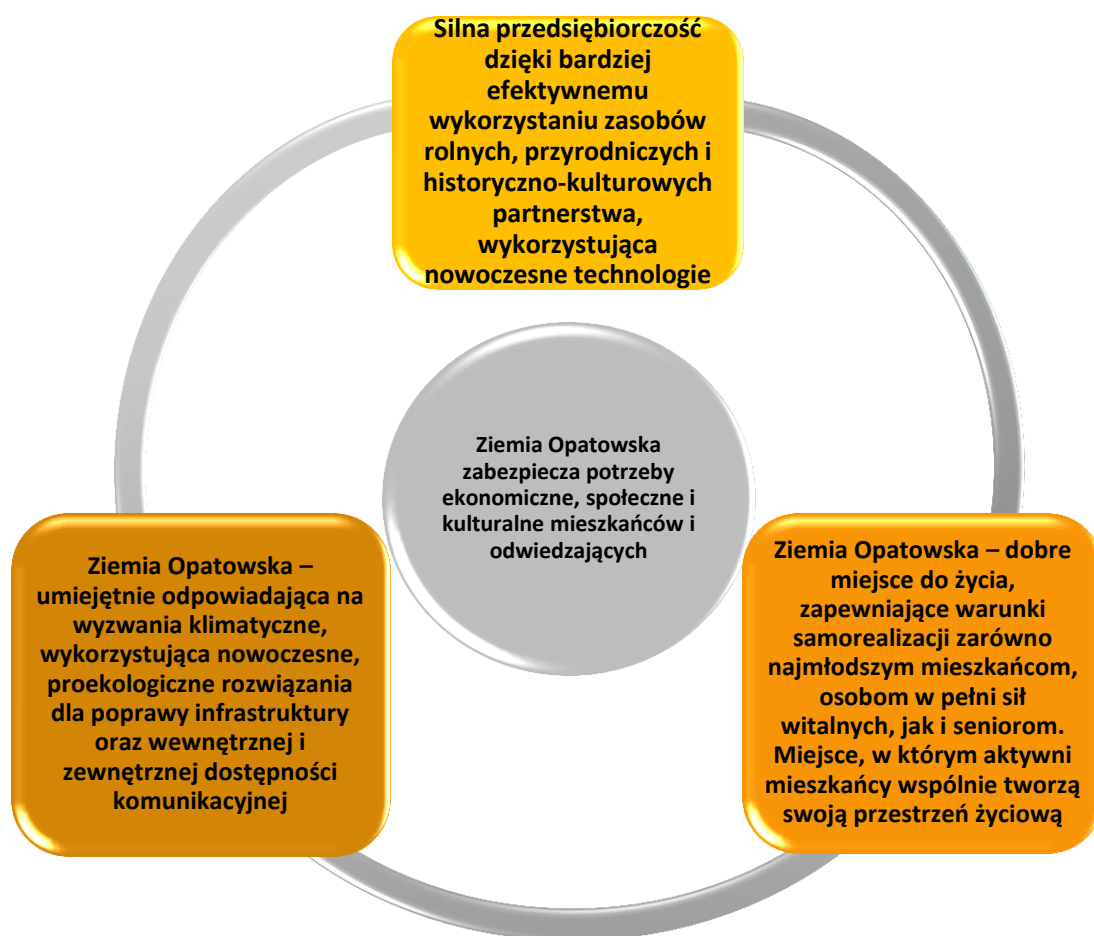
Misja partnerstwa czyli jego cel nadrzędny, stanowiący przyczynę zawarcia partnerstwa i niezmienny w całym okresie jego trwania, została oparta o kluczowe wartości, wokół których zawiązało się i chce działać partnerstwo.

Misją partnerstwa Ziemia Opatowska jest stworzenie trwałych podstaw rozwoju i zwiększenie atrakcyjności obszaru dzięki lepszej koordynacji oraz podejmowaniu wspólnych działań.

3.3. Cele strategiczne

Wizja obszaru partnerstwa będzie urzeczywistniana dzięki koncentracji na osiągnięciu 3 celów strategicznych. Zostały one sformułowane na podstawie zidentyfikowanych problemów i potencjałów. Zakres działań przewidzianych do realizacji w ramach poszczególnych celów jest w dużej mierze komplementarny i stanowi jeden z wymiarów zintegrowanego podejścia do kształtowania polityki rozwoju obszaru partnerstwa. Kierunki działań wszystkich celów strategicznych **dotyczą obszaru całego partnerstwa.**

Ryc. 5. Schemat wizji i celów strategicznych

Źródło: opracowanie własne

Cel strategiczny 1. Silna przedsiębiorczość dzięki bardziej efektywnemu wykorzystaniu zasobów rolnych, przyrodniczych i historyczno-kulturowych partnerstwa, wykorzystująca nowoczesne technologie

Cel nr 1 powiązany jest z kluczowym problemem jakim jest niewystarczająca liczba wysokiej jakości miejsc pracy. Skutkuje to zmniejszaniem się liczby mieszkańców, w tym odpływem wielu młodych, aktywnych i kreatywnych osób.

Obszar partnerstwa ma zdecydowanie charakter rolniczy i w najbliższym okresie będzie on nadal determinował charakter lokalnej gospodarki. Należy pamiętać, że sprostanie wymogom przyszłego rynku żywnościowego wymaga kompleksowego podejścia do wszystkich elementów łańcucha obejmującego: wytwarzanie surowca, jego przetworzenie oraz dystrybucję i sprzedaż. Poza branżą spożywczą szansą na zdynamizowanie rozwoju jest rozwinięcie usług czasu wolnego oraz przyciągnięcie bądź wykreowanie nowych działalności gospodarczych wykorzystujących nowoczesne rozwiązania i technologie.

Główne atuty obszaru sprzyjające osiągnięciu celu:

- bardzo dobre warunki przyrodniczo-klimatyczne do produkcji rolnej (w tym ekstensywnej);
- rozwijający się sektor spożywczych produktów lokalnych bazujących na wysokiej jakości surowcach (sery, wina, przetwory, wyroby piekarnicze);
- położenie przy drogach krajowych oraz w regionie o uznanej marce turystycznej;
- dostępne i potencjalne tereny inwestycyjne;
- rozwinięty system edukacji na poziomie ponadpodstawowym, zapewniający wysoko kwalifikowane kadry;
- bogate dziedzictwo historyczne (materialne i niematerialne) oraz ciekawy krajobraz.

Kierunki działań:

- stworzenie systemu integracji producentów rolnych, przetwórców i dystrybutorów działających w branży rolno-spożywczej, z uwzględnieniem nowoczesnej wiedzy i technologii w poszczególnych elementach systemu;
- stworzenie spójnego produktu turystycznego, łączącego aspekty historyczne, kulturowe i przyrodnicze oraz jego promocja;
- stworzenie warunków do integracji lokalnych przedsiębiorców, promowania ich działalności (cykliczne spotkania przedsiębiorców oraz władz lokalnych, stworzenie interaktywnej mapy firm);

- promowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży (współpraca władz lokalnych, przedsiębiorców i placówek edukacyjnych);
- stworzenie spójnej polityki inwestycyjnej, obejmującej urządzenie terenów inwestycyjnych, przygotowanie systemu zachęt oraz promocji oferty inwestycyjnej.

Cel strategiczny 2. Ziemia Opatowska – dobre miejsce do życia, zapewniające warunki samorealizacji zarówno najmłodszym mieszkańcom, osobom w pełni sił witalnych, jak i seniorom. Miejsce, w którym aktywni mieszkańcy wspólnie tworzą swoją przestrzeń życiową.

Podstawowym problemem partnerstwa Ziemia Opatowska jest spadek liczby mieszkańców oraz szybko postępujące starzenie się społeczeństwa. Rodzi to nowe wyzwania i potrzeby w zakresie form i zakresu świadczonych usług społecznych, a także przyszłości rynku pracy. Poza czynnikami gospodarczymi (miejsca pracy) istotnymi czynnikami zachęcającymi ludzi młodych do pozostania na terenie partnerstwa są: dostęp do tanich mieszkań oraz dostęp do wysokiej jakości usług społecznych.

Osiąganie celu będzie związane z wykorzystaniem następujących walorów obszaru partnerstwa:

- wysoka jakość nauczania, szczególnie na poziomie ponadpodstawowym;
- rozwinięta sieć placówek oświaty oraz kultury;
- przykłady rozwiązań usług dla osób starszych;
- zrealizowane projekty z zakresu odnowy miejscowości;
- aktywność mieszkańców.

Kierunki działań:

- działania podnoszące jakość edukacji, w szczególności zawodowej, oraz wyrównujące szanse edukacyjne dzieci i młodzieży;
- popularyzacja aktywnego stylu życia (urządzanie miejsc wypoczynku i aktywności społecznej, zwiększenie wykorzystania obiektów sportowych, popularyzacja zajęć rehabilitacyjnych dla osób pracujących oraz seniorów);
- koordynacja działań w zakresie kultury (poprawa oferty, tworzenie wspólnego kalendarza wydarzeń, wykorzystanie wydarzeń kulturalnych do tworzenia produktu turystycznego, wdrożenie regularnych spotkań

dyrektorów placówek kultury w celu dokonywania uzgodnień i wymiany doświadczeń);

- stworzenie spójnego systemu wsparcia seniorów oraz ich aktywizacji społecznej i zawodowej;
- zwiększenie zasobu mieszkaniowego z przeznaczeniem na wynajem;
- modernizacja i przyspieszenie rozwoju usług świadczonych drogą elektroniczną oraz zwiększenie powszechności w korzystaniu z nich;
- lobbing na rzecz poprawy dostępności do Internetu o wysokiej przepustowości i niezawodności, w tym rozbudowy sieci światłowodowych.

Cel strategiczny 3. Ziemia Opatowska – umiejętnie odpowiadająca na wyzwania klimatyczne, wykorzystująca nowoczesne, proekologiczne rozwiązania dla poprawy infrastruktury oraz wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej.

Istotnym wyzwaniem obszaru partnerstwa jest utrzymanie wysokiej jakości środowiska, które jest ważnym aspektem w kontekście ochrony zdrowia mieszkańców, jakości surowców rolnych (jakość gleby, wody) oraz rozwoju turystyki (czystość rzek, bioróżnorodność, krajobraz). Głównymi problemami w tym kontekście są jakość powietrza oraz zarządzanie zasobami wody. Obszar partnerstwa jest dotykany skutkami zmian klimatycznych: niektóre tereny (położone w dolinach rzecznych) są zagrożone powodzią i podtopieniami, a jednocześnie na coraz większych terenach odczuwalne są skutki suszy rolniczej.

Działania w ramach celu będą bazowały na następujących atutach obszaru partnerstwa:

- generalnie czyste środowisko;
- gęsta sieć dróg lokalnych;
- świadomość władz lokalnych dotycząca konieczności podejmowania działań w reakcji na obserwowane zmiany klimatyczne;
- wyczulenie osób młodych na kwestie ochrony środowiska.

Kierunki działań:

- zwiększanie efektywności energetycznej budynków, popularyzacja wytwarzania i korzystania z energii ze źródeł odnawialnych;
- popularyzacja wykorzystania rowerów jako alternatywnego środka transportu dzięki rozwijaniu sieci ścieżek rowerowych;

- edukacja ekologiczna;
- zapewnienie dostaw wody dla celów bytowych oraz dla rolnictwa, w tym zwiększanie retencji;
- działania na rzecz usprawnienia gospodarki ściekowej (w tym systemów rozproszonych);
- zacieśnienie współpracy na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego ze służbami właściwymi kompetencyjnie;
- poprawa bezpieczeństwa na drogach lokalnych.

3.4. Opis podejścia zintegrowanego

Zintegrowane podejście oznacza planowanie działań w sposób funkcjonalny, a nie w sposób sektorowy (dziedzinowy). Taki sposób prowadzenia polityki rozwoju pozwala osiągnąć lepsze rezultaty, np. poprzez wykorzystanie efektów już zrealizowanych inwestycji lub optymalne zaplanowanie kolejności przeprowadzenia działań w czasie. W niniejszej strategii podejście zintegrowane przejawia się w kilku płaszczyznach:

- **integracja na poziomie celów** oznacza, iż są one wzajemnie powiązane, a zakres działań jednego celu wpływa na efekty realizacji działań przypisanych innemu celowi. Związki pomiędzy celami przedstawia schemat:

Ryc. 6. Schemat powiązań celów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

- integracja na poziomie projektów** oznacza przygotowywanie koncepcji projektowych które w możliwie dużym stopniu łączą wymiary (gospodarczy, społeczny, środowiskowy, przestrzenny) oraz zadania o charakterze inwestycyjnym i nieinwestycyjnym. Bardzo ważna jest również wzajemna komplementarność projektów (np. wykorzystanie tej samej przestrzeni/obiektów do realizacji działań dwóch różnych projektów) oraz korzystanie z efektów projektów już zrealizowanych;
- integracja w sferze organizacyjnej** oznacza budowanie kultury współpracy w ramach zawiązanego partnerstwa oraz na linii partnerstwo – interesariusze. Ten drugi wymiar jest szczególnie ważny w przygotowaniu projektów publicznych, które powinny uwzględniać wpływ, jaki wywierają na otoczenie społeczno-gospodarcze (np. dostrzeganie roli przedsiębiorców i twórców w kreowaniu produktu turystycznego);

- **uwzględnienie polityki rozwojowej stanowionej na wyższym szczeblu,** które oznacza w szczególności zachowanie spójności z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego.

4. Wykaz projektów

4.1. Prace nad wyłonieniem projektów

Proces definiowania projektów pozwolił przejść od fazy diagnostycznej (jakimi potencjałami dysponuje partnerstwo i z jakimi wyzwaniami musi się zmierzyć) po opisanie ogólnych założeń projektów (jakie działania należy podjąć). Proces ten przeprowadzony został w kilku etapach:

- **Refleksja na temat problemów, potrzeb i potencjałów** prowadzona była głównie w fazie diagnostycznej. Informacje w tym zakresie pozyskiwane były poprzez badania ankietowe mieszkańców, dyskusję podczas warsztatów problemowych, a także akcję Mapa Marzeń. Powyższe formy interakcji z mieszkańcami pozwoliły na określenie dziedzin wymagających podjęcia szczególnej interwencji oraz zidentyfikowanie konkretnych (choć jeszcze bardzo ogólnych) pomysłów realizacyjnych;
- **Zgłaszanie wstępnych propozycji projektowych** przez członków Grupy Roboczej. Wstępne propozycje formułowane były na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz wiedzy i doświadczenia członków Grupy Roboczej;
- **Analiza i ocena wstępnych propozycji projektowych** pod kątem zgodności z kryteriami oceny projektów strategicznych, a następnie propozycja dokonania uzupełnień i/lub grupowania w zintegrowane wiązki (koncepty projektowe);

Tabela 2. Kryteria oceny projektu strategicznego

KRYTERIA OBLIGATORYJNE	
Projekt partnerski	Realizowany wspólnie przez uczestników Partnerstwa lub wytwarzający wspólny rezultat dla całego Partnerstwa
Projekt zintegrowany	Rozwiązujący szerszy zakres problemów, wykorzystujący szerszy zakres potencjałów, odpowiadający na potrzeby różnych grup osób
Oddziaływanie ponadlokalne	Mający wpływ na rozwój więcej niż jednej gminy
Zgodność z celami strategicznymi	Projekt wpisuje się w cele strategiczne oraz łączy przynajmniej dwa z czterech wymiarów (gospodarczy, społeczny, środowiskowy, przestrzenny)
Komplementarność	Projekt wykazuje powiązanie z innymi projektami w ramach tworzonej strategii (spójność) oraz innymi przesądzonymi projektami na obszarze partnerstwa
KRYTERIA DODATKOWE	
Jakość usług	Projekt powinien poprawiać jakość świadczonych usług na obszarze większym niż jednej gminy
Wpływ finansowy	Projekt powinien przyczyniać się do obniżenia kosztów świadczenia usług publicznych lub zwiększać przychody gmin Partnerstwa
Projekt mieszany	Projekt powinien łączyć w sobie działania inwestycyjne i nieinwestycyjne (tzw. twarde i miękkie)
Projekt zróżnicowany	Projekt powinien łączyć w sobie zróżnicowane zakresy przedmiotowe

Źródło: opracowanie własne

- **Omówienie koncepcji projektowych z interesariuszami** podczas warsztatów tematycznych. W wyniku dyskusji koncepcje projektowe podlegały uzupełnieniu, przeformułowaniu, pojawiły się również propozycje nowych projektów;
- **Wstępne opracowanie przedsięwzięć** odbywało się w sposób iteracyjny w ramach utworzonych Zespołów Projektowych i miało na celu ich rozwinięcie merytoryczne (celowość, potrzeba realizacji, oczekiwane rezultaty, możliwości zaangażowania poszczególnych partnerów). Na tym etapie

dokonywano łączenia koncepcji projektowych oraz niewielkich modyfikacji pierwotnych założeń niektórych z nich;

- **Ponowna ocena tak przygotowanych przedsięwzięć**, której efektem było pogrupowanie na projekty strategiczne oraz projekty uzupełniające. Ostateczna wersja listy projektów została przyjęta przez Radę Partnerstwa. Jednocześnie w ramach systemu zarządzania strategią przyjęto zasady **aktualizacji listy projektów** (strategicznych oraz uzupełniających), wynikające z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji obecnych założeń wskazanych w Strategii.

4.2. Projekty strategiczne

Projekty strategiczne to **kompleksowe działania mające na celu realizację założonych celów strategicznych**, kluczowe z punktu widzenia całego Partnerstwa i dotyczące szerokiego obszaru wyzwań. Kompletny zakres warunków (kryteriów) niezbędnych do spełnienia został opisany w poprzednim podrozdziale.

W wyniku opisanego procesu wyboru strategicznego przygotowane zostały propozycje dwóch **projektów strategicznych**:

- Historia ze smakiem
- Budowa Świętokrzyskiego Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włostowie

spełniających wymagane warunki projektu partnerskiego, zintegrowanego i komplementarnego, będących jednocześnie najbardziej kompleksową odpowiedzią na zidentyfikowane w ramach diagnozy potrzeby i wyzwania i realizujące wypracowane cele strategiczne.

Tabela 3. Koncepcja projektu strategicznego „Historia ze smakiem”

Tytuł projektu	Historia ze smakiem
Lider projektu	Powiatowe Centrum Kultury
Partnerzy	<p>Partnerzy projektu: Gmina Baćkowice, Gmina Iwaniska, Gmina Opatów, Gmina Ożarów, Gmina Sadowie, Gmina Tarłów, Gmina Wojciechowice, Powiat Opatowski</p> <p>Współpraca z :</p> <ul style="list-style-type: none"> - wytwórcami lokalnych produktów (spożywcze, pamiątkarskie); - przedsiębiorcami branży turystycznej; - Muzeum Archeologicznym i Rezerwatem Krzemionki - sąsiednimi ośrodkami turystycznymi (w tym Góry świętokrzyskie, Sandomierz)
Potrzeba realizacji projektu	<p>Obszar partnerstwa jest dotknięty procesami depopulacji, które wynikają zarówno z procesów naturalnych (niski przyrost naturalny) jak i emigracji. Jak pokazały badania społeczne tylko 6% uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych wyraziło chęć zamieszkania w przyszłości na obszarze partnerstwa. Głównym powodem wyjazdów jest ograniczona możliwość znalezienia satysfakcjonującej pracy. Wysoka jakość przestrzeni rolniczej sprzyja produkcji surowców rolnych o dobrej jakości i walorach smakowych, ale jednocześnie determinuje charakter gospodarki. Sektor rolny, m.in. ze względu na brak integracji producentów, jest wciąż postrzegany jako nisko dochodowy i mało przyszłościowy. Potencjał gospodarczy partnerstwa, mierzony liczebnością podmiotów gospodarczych na 1 tys. mieszkańców, jest niski w odniesieniu do średniej wojewódzkiej, co świadczy o niewystarczająco rozwiniętych pozarolniczych formach działalności.</p> <p>Obszar partnerstwa dysponuje wieloma walorami sprzyjającymi rozwojowi turystyki. Należą do nich: czyste środowisko, bardzo ciekawy krajobraz łagodnie pofałdowanych wzgórz, z licznymi wąwozami przecinającymi lessowe wyżynne tereny, zabytki i bogata historia sięgająca epoki neolitu. Dodatkowym atutem w kontekście rozwoju turystyki jest położenie w pobliżu ośrodków przyciągających turystów: Gór Świętokrzyskich, Sandomierza i Bałtowa.</p> <p>Atrakcje Ziemi Opatowskiej nie są w sposób zintegrowany promowane i udostępniane dla odwiedzających. Na terenie partnerstwa wyznaczone zostały szlaki turystyczne (rowerowe, piesze), które tylko częściowo łączą się ze sobą. Ponadto, na terenie partnerstwa działają przedsiębiorcy związani z branżą rolno-spożywczą, których oferta nie jest wystarczająco wyeksponowana, a ich rozproszone działanie nie zapewnia odpowiedniej promocji i dystrybucji wyrobów.</p> <p>Turystyka jest sektorem który już obecnie rozwija się na terenie</p>

	partnerstwa. Stworzenie zintegrowanego produktu turystycznego łączącego dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze oraz lokalne kulinaria przyczynią się do powstawania nowych działalności gospodarczych, rozwijania już funkcjonujących firm oraz dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych.
Odbiorcy projektu	Adresatami projektu są turyści, odwiedzający Ziemię Opatowską (zwiększenie atrakcyjności pobytu), a także mieszkańcy powiatu opatowskiego (nowe możliwości spędzenia czasu wolnego, nowe pomysły na działalność gospodarczą)
Koncepcja projektu	<p>Celem projektu jest przyciągnięcie na teren partnerstwa większej liczby turystów dzięki zaprezentowaniu w spójny sposób bogatego dziedzictwa historycznego, walorów przyrodniczych oraz lokalnych kulinariów, które również czerpią z wielowiekowych tradycji.</p> <p>Projekt zakłada m.in. stworzenie spójnej sieci szlaków turystycznych, umożliwiających potencjalnym turystom dotarcie do różnych atrakcji, charakterystycznych dla obszaru partnerstwa. Przebieg szlaków uwzględnia już wyznaczone szlaki (m.in. Szlak Rowerowy Green Velo) stanowiąc ich uzupełnienie lub kontynuację. Jednocześnie uwzględnia lokalizację wytwórców lokalnych produktów żywnościowych.</p> <p>Ze względu na różnorodność zasobów wyznaczone zostaną szlaki tematyczne:</p> <p><u>Szlak Templariuszy</u>, bazujący na tradycji pobytu przedstawicieli tego zakonu na Ziemi Opatowskiej.</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • naniesienie atrakcji szlaku na wirtualną mapę; • przygotowanie tablic informacyjnych dot. atrakcji; • utworzenie Europejskiego Centrum Templariuszy w Opatowie; • przeprowadzenie niezbędnych prac archeologicznych, badawczych (np. dotyczące przejścia podziemnego z Ptkanowa do Lipowej). <p><u>Szlak archeologiczno – geologiczny</u>, wykorzystujący miejsca wydobywania różnych rodzajów kamieni oraz miejsca związane z odkryciami archeologicznymi</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • naniesienie atrakcji szlaku na wirtualną mapę; • przygotowanie tablic informacyjnych dot. atrakcji. <p><u>Szlak „Dworki, zamki i pałace”</u>, prezentujący przejawy życia dworskiego na terenie partnerstwa.</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • naniesienie atrakcji szlaku na wirtualną mapę; • przygotowanie tablic informacyjnych dot. atrakcji. <p><u>Szlak kulinarny</u> prezentujący miejsca wytwarzania lokalnych produktów, a</p>

	<p>także restauracje oferujące kuchnię lokalną (nawiązującą do okresu średniowiecznego, kuchni dworskiej).</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • naniesienie atrakcji szlaku na wirtualną mapę; • przygotowanie tablic informacyjnych dot. atrakcji. <p><u>Szlak kultury żydowskiej</u>, wskazujący miejsca pamięci oraz prezentujący historię Żydów na terenie partnerstwa</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • naniesienie lokalizacji miejsc pamięci/obiektów szlaku na wirtualną mapę; • oznakowanie miejsc pamięci; • przygotowanie tablic informacyjnych; • urządzenie miejsc dla prezentacji czasowych wystaw oraz przygotowanie wystawy. <p>Działania horyzontalne projektu zakładają:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzupełnienie szlaków turystycznych w niezbędną infrastrukturę (miejsca obsługi rowerzystów - wiaty do odpoczynku, punkty naprawy rowerów, wypożyczalnie rowerów, uzupełnienie nawierzchni szlaków rowerowych; wybudowanie platform/miejsc widokowych, wykonanie spójnego oznaczenia szlaków -tabliczki kierunkujące, tablice informacyjne); • budowę pola campingowego na terenie gminy Opatów; • stworzenie marki Ziemia Opatowska obejmujące m.in.: <ul style="list-style-type: none"> ○ stworzenie księgi znaków do wykorzystania w obiektach turystycznych, na tablicach informacyjnych oraz oznaczania projektów realizowanych we współpracy partnerstwa; ○ stworzenie systemu nadawania produktom lokalnym znaku (opracowanie znaku, zasady przyznawania i utrzymywania znaku); ○ animowanie współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami i wytwórcami produktów lokalnych (w formule organizowanych cyklicznie „śniadań”) w celu rozszerzenia oferty produktów uwzględniających lokalne zasoby; wymiana dobrych praktyk w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i rozwiązywania bieżących problemów; popularyzacja historii o którą oparta będzie marka tak, by przekaz dla turysty był jednolity; • organizacja Graala Opatowskiego – corocznego wydarzenia obejmującego rekonstrukcje historyczne, wystawy, gry terenowe i festiwal kulinarny, wykorzystujące historię Templariuszy; • stworzenie wirtualnej mapy atrakcji turystycznych i szlaków turystycznych. Mapa będzie przygotowana: <ul style="list-style-type: none"> ○ w wersji elektronicznej – zamieszczona na stronie każdej gminy partnerskiej oraz Starostwa Powiatowego; do pobrania na telefon; z informacją na temat portalu w każdym punkcie informacji turystycznej, przestrzeniach publicznych (np. centra wsi), obiektach partnerskich (hotele, pensjonaty, restauracje, itp.); ○ w wersji tradycyjnej (drukowanej);
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • działania promocyjne (w tym kampania informacyjna; murale odnoszące się do historii danego miejsca; zakup food truck promującego lokalne produkty; billboardy informacyjne w miejscach o dużym ruchu, wspólna promocja na targach turystycznych, imprezach promocyjnych). <p>Realizacja poszczególnych działań będzie uwzględniała rozwiązania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprzyjające ochronie środowiska, ograniczaniu wpływu zmian klimatu; • usprawniające dostęp osobom z niepełnosprawnościami; • zapewniające równy dostęp różnym grupom społecznym.
Zgodność z celami	<p>CEL 1 . Silna przedsiębiorczość dzięki bardziej efektywnemu wykorzystaniu zasobów rolnych, przyrodniczych i historyczno-kulturowych partnerstwa, wykorzystująca nowoczesne technologie</p> <p>CEL 3. Ziemia Opatowska – umiejętnie odpowiadająca na wyzwania klimatyczne, wykorzystująca nowoczesne, proekologiczne rozwiązania dla poprawy infrastruktury oraz wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej</p>
Okres realizacji	2022-2030
Terytorialny zasięg projektu	<p>Produkty inwestycyjne projektu będą zrealizowane na terenie gmin Opatów, Ożarów, Sadowie, Tarłów, Wojciechowice.</p> <p>Oddziaływanie projektu będzie szersze i obejmie obszar całego partnerstwa: działania promocyjne realizowane będą dla całego partnerstwa, również informacje na wirtualnej mapie będą obejmowały atrakcje zlokalizowane na terenie całego partnerstwa.</p>
Komplementarność z innymi projektami	<ul style="list-style-type: none"> • Czas wolny – razem i aktywnie (oznaczenie umożliwiające wejście na interaktywną mapę szlaków turystycznych Ziemi Opatowskiej); • Trasa rowerowa Green Velo; • Rajd rowerowy Szlakiem Templariuszy; • Nowa energia Ziemi Opatowskiej (termomodernizacja budynków – obiektów atrakcyjnych turystycznie). • Budowa infrastruktury do wykonywania zadań z zakresu kultury, turystyki i rekreacji w powiecie opatowskim (utworzenie Domu Muzealnego - Dziedzictwa Geodezji i Kartografii oraz Informacji Turystycznej w Opatowie w zabytkowym budynku w Opatowie; budowa Punktu Kultury i Rekreacji z Inf. Turystyczną w Opatowie wzdłuż rzeki Opatówki; wyp. Podziemnej Trasy Turystycznej w Opatowie przy Opat. Rynku • Nowe oblicze oferty edukacyjno-kulturalnej Powiatowego Centrum Kultury, Turystyki i Rekreacji w Opatowie • Święto Kwitnącej Wiśni w Nowem (gm. Ożarów) • Koncerty w Ożarowie i Glinianach w ramach festiwalu im. Krystyny Jamroz
Produkty projektu i ich wskaźniki*	<p>1. Liczba wybudowanych/zmodernizowanych obiektów turystyczno-rekreacyjnych – w szt.</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Liczba istniejących obiektów przystosowanych do pełnienia funkcji turystycznych -szt. 3. Długość wyznaczonych szlaków turystycznych - w km 4. Liczba nowych, zmodernizowanych lub rozbudowanych elementów infrastruktury będących częścią szlaku turystycznego – szt. 5. Liczba nowych/zmodernizowanych e-produktów i e-usług – szt. 6. Liczba przeprowadzonych kampanii promocyjnych i marketingowych – w szt. 7. Liczba zorganizowanych imprez - w szt.
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki*	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba turystów korzystających z punktów turystycznych rocznie-os. 2. Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] – 3. Liczba bezpośrednio utworzonych miejsc pracy-szt. 4. Liczba osób korzystających z nowych/zaktualizowanych e-produktów i e-usług – os.

*Lista wskaźników projektu jest indykatywna, ostateczny zakres oraz wartości wskaźników będą wynikały z dokumentów mających na celu przygotowanie szczegółów projektu

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Koncepcja projektu strategicznego „Budowa Świętokrzyskiego Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włostowie”

Tytuł projektu	Budowa Świętokrzyskiego Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włostowie
Lider projektu	Powiat Opatowski
Partnerzy	<p>Partnerzy projektu: gmina Opatów, gmina Sadowie, gmina Ożarów, Współpraca z :</p> <ul style="list-style-type: none"> • rolnikami, • przedsiębiorcami, • producentami produktów lokalnych, • organizacjami pracodawców i rolników.
Potrzeba realizacji projektu	<p>Obszar partnerstwa charakteryzuje się przewagą funkcji rolniczych, wzbogaconych lokalnie przemysłem (Cementownia Ożarów, obszary wydobywania surowców mineralnych) i drobną przedsiębiorczością. Na przeważającym obszarze występuje pokrywa lessowa zapewniająca urodzajność gleb, stąd w ogólnej strukturze użytkowania dominują użytki rolne. Wysoki wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest atutem sprzyjającym produkcji żywności o wysokiej jakości. Dodatkowym elementem wspierającym jest wciąż czyste środowisko oraz wiedza i umiejętności wielu producentów rolnych. Kwestią problematyczną pozostaje natomiast ekonomiczny wymiar działalności rolnej. Liczba rolników spada, a wyniki badań społecznych wykazały, że dziedzina ta nie jest postrzegana jako sfera atrakcyjna, rozwojowa (zdecydowana większość młodzieży mogącej przejąć gospodarstwo rolne nie rozważa takiej możliwości). Ponadto, sektor ten zależny jest od zmian klimatycznych, których wpływ jest obserwowany również na Ziemi Opatowskiej (okresy suszy lub podtopień, gradobicia). Mimo powyższych wyzwań obserwacja trendów globalnych pozwala stwierdzić, że produkcja rolna może być przekuta na lokalny atut. Postawy świadomych konsumentów, poszukujących żywności wysokiej jakości, mogą być szansą na zwiększenie zysków nie tylko rolników, ale i przedsiębiorstw działających w branży rolno-spożywczej. Wymaga to stosowania nowoczesnych rozwiązań, ogólnej dbałości o jakość środowiska, dalszej specjalizacji gospodarstw czy rozwijaniu produkcji ekologicznej. Najpoważniejszym wyzwaniem jest integracja producentów rolnych, rozszerzenie działalności przetwórczej oraz budowanie marki obszaru jako strategicznego w regionie producenta żywności o wysokich walorach.</p> <p>Świętokrzyskie Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włostowie przyczyni się do ograniczenia bezrobocia w regionie oraz zwiększy jego potencjał rozwoju w kierunku zgodnym z dokumentami strategicznymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowych i międzynarodowym.</p>

	<p>Dodatkowo ujęcie inwestycji w celach strategicznych Województwa, będzie odzwierciedleniem trendów właściwych dla całego kraju, podejmowanych przez władze poszczególnych regionów, związanych z tworzeniem przemysłowych inkubatorów przedsiębiorczości, rewitalizacją terenów zdegradowanych, m.in. na obszarach po cukrowniczych poprzez budowy centrów kongresowo-wystawienniczych oraz promocją lokalnych walorów, kultury, tradycji i produktów.</p>
Koncepcja projektu	<p>Wiodącym przesłaniem ŚCPR będzie partnerstwo biznesowe i bliska współpraca pozwalająca na stworzenie potencjału korzystnego gospodarczo dla wszystkich współpracujących podmiotów. Zamysł inwestycyjny jakim jest ŚCPR, przy adekwatnym wsparciu ze strony podmiotów publicznych działających w sektorze rolnym (zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym) powinien pozwolić na wdrożenie rozwiązania zmieniającego cały model współpracy w sektorze rolnictwa i wzmocnienie pozycji negocjacyjnej producentów rolnych i ogrodniczych, zarówno z handlowcami, jak i dużymi przetwórcami.</p> <p>Świętokrzyskie Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włoszowie, w tym budowa Inkubatora Przemysłowego oraz Świętokrzyskiego Agro Fresh Parku (Manufaktura Spożywcza i Centrum Logistyczne) będzie zlokalizowana na terenie zdegradowanym i poprzemysłowym tj. po byłej Cukrowni „Włoszów”, dlatego planowane zadania inwestycyjne mają na celu rewitalizację obszarów poprzemysłowych.</p> <p>ŚCPR ma na celu koncentrację, wstępne uszlachetnienie oraz wsparcie dystrybucji produktów rolniczych, ogrodniczych oraz produktów spożywczych. ŚCPR wraz z Inkubatorem Przemysłowym i Manufakturą Spożywczą mają również skupiać mniejsze podmioty będące producentami mniejszych indywidualnych partii produktów. Planem Powiatu Opatowskiego jest podążanie w swoim rozwoju w kierunku wynikającym z endogenicznego potencjału terenu, związanego z bogatą kulturą w obszarze przetwórstwa spożywczego oraz rozwoju nowoczesnego rolnictwa, przy poszanowaniu produktów regionalnych i tradycyjnych. Planowane zadania inwestycyjne, w tym budowa I etapu Inkubatora Przemysłowego bezpośrednio skorzystają z budowy obwodnicy Opatowa i podniesienia standardu drogi S74. Zwiększy to skomunikowanie tych terenów i może mieć kluczowe znaczenie dla zapewnienia prosperity gospodarczej na terenie Regionu Świętokrzyskiego.</p> <p>Pełne wdrożenie koncepcji ŚCPR pozwoli na zbudowanie nowoczesnej instytucji obsługi i zarządzania rynkiem rolnym, wpisującej się w najnowsze modele polskie, jak i międzynarodowe. Ponieważ przyjęte rozwiązania w całości odpowiadają zapisom SOR, dlatego realizacja tego</p>

	<p>przedsięwzięcia, jako rozwiązania modelowego w sektorze rolno – spożywczym powinna być objęta szczególnym wsparciem władz i instytucji otoczenia rolnictwa i biznesu, zarówno na poziomie regionalnym, jak i krajowym.</p>
Zgodność z celami	<p>Zgodność z celami Strategii terytorialnej Partnerstwa ZO: CEL 1 . Silniejsza przedsiębiorczość dzięki bardziej efektywnemu wykorzystaniu zasobów rolnych, przyrodniczych i historyczno-kulturowych partnerstwa, wykorzystująca nowoczesne technologie.</p> <p>Zgodność z celami innych dokumentów: 1. Zgodność z celami Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+:</p> <p>1.1 Cel strategiczny 1: „Inteligenta Gospodarka i aktywni ludzie”, cel operacyjny 1.1. „Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki” ,</p> <p>1.2 Cel strategiczny 1: „Inteligenta Gospodarka i aktywni ludzie”, cel operacyjny 1.3. „Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu”, kluczowy kierunek działań 1.3.4: „Tworzenie warunków dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.</p> <p>2. Kierunek rozwoju określony w założeniach powstania ŚCPR jest zgodny także z:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Celem 1 Polityki Spójności: Bardziej inteligentna Europa, działania kluczowe związane z: <ul style="list-style-type: none"> ○ Współpracą przedsiębiorstw, organizacji badawczych oraz sektora publicznego w procesie tworzenia innowacji; ○ Rozwojem innowacyjnych usług dla przedsiębiorstw ; ○ Rozwojem niezbędnych dla nowoczesnej gospodarki kompetencji i umiejętności przedsiębiorców, menadżerów i pracowników. • Wszystkimi Celami Polityki Regionalnej: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zrównoważony rozwój kraju, wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów; ○ Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych; ○ Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie. • Celem 2 Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030), tj. „Wzmocnienie regionalnych przewag konkurencyjnych”: <ul style="list-style-type: none"> ○ Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego; ○ Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym; ○ Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach. <p>3. Również w założeniach Krajowego Planu Odbudowy bardzo ważne dla rozwoju sektora rolno – spożywczego są inwestycje i reformy przewidziane w Komponentie „A”, w szczególności w ramach inwestycji</p>

	<p>A1.4.1 wspierane będzie m.in. :</p> <ul style="list-style-type: none"> o tworzenie lokalnych centrów przechowalniczo-dystrybucyjnych, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury logistycznej (w tym środków transportu) i technologicznej służącej skupowaniu, przygotowaniu do sprzedaży i wprowadzaniu do obrotu produktów rolnych, wraz z towarzyszącym systemem aplikacji cyfrowych; o inwestycje w ramach regionalnych rolno-spożywczych rynków hurtowych w zakresie infrastruktury przechowywania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych i spożywczych. <p>4. Koncepcja wypracowana dla ŚCPR koresponduje w całości z zapisami strategicznymi zawartymi w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), gdzie w ramach Celu 2 zapisano zagadnienia dotyczące konkurencyjności sektora rolno - spożywczego poprzez poprawę dochodowości, integrację łańcucha żywnościowego, sprawiedliwy podział wartości dodanej oparty na zasadzie partnerstwa oraz konieczności tworzenia nowych łańcuchów wartości opartych na zasadzie partnerstwa. Zgodnie z SOR uzupełnieniem interwencji w tym obszarze będą działania dotyczące modernizacji gospodarstw rolnych, aktywnego wdrażania inwestycji prorozwojowych oraz rozwijanie wszelkich form kooperacji pomiędzy producentami. Działania przyjmą postać wsparcia w zakresie ułatwienia dostępu producentów do rynków (zarówno lokalnych, jak i zagranicznych). Za kluczowe uznano konieczność budowy nowych instytucji integrujących producentów rolno – spożywczych, a także zapewnienie wspólnej oferty eksportowej oraz niezbędnej infrastruktury transportu.</p>
Okres realizacji	II kwartał 2022-2030
Terytorialny zasięg projektu	Powiat Opatowski, część Sandomierskiego a oddziaływanie projektu będzie na cały Region Świętokrzyski.
Komplementarność z innymi projektami	<ul style="list-style-type: none"> • Historia ze smakiem (w zakresie współpracy z producentami produktów lokalnych; Manufaktura Spożywcza we Włostowie stanie się elementem szlaku kulinarnego) • Nowa energia dla Ziemi Opatowskiej • Odpowiedzialne gospodarowanie wodami na terenie Ziemi Opatowskiej
Produkty projektu i ich wskaźniki*	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba wybudowanych obiektów – szt. 2. Kubatura wybudowanych obiektów – m³ 3. Długość wybudowanych dróg - km
Rezultaty bezpośrednie projektu i ich wskaźniki*	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy – szt. 2. Powierzchnia terenów zdegradowanych poddanych witalizacji – m²

*Lista wskaźników projektu jest indykatywna, ostateczny zakres oraz wartości wskaźników będą wynikały z dokumentów mających na celu przygotowanie szczegółów projektu

Źródło: opracowanie własne

4.3. Projekty uzupełniające

Projekty uzupełniające stanowić mogą ważny element wsparcia rozwoju partnerstwa. **Nie wypełniają one w pełni katalogu kryteriów** wymaganych dla projektów strategicznych, o którym mowa w podrozdziale 4.1. niemniej, są to projekty, które wykazują ponadlokalne oddziaływanie, a także są komplementarne (choć w różnym stopniu) z projektami strategicznymi.

Tabela 5. Lista projektów uzupełniających wraz z opisami koncepcji

Tytuł projektu	Opis koncepcji projektu
1. Czas wolny – razem i aktywnie	<p>Jedną z przesłanek skłaniających do pozostania lub osiedlenia się na danym terenie jest wysoka jakość życia, w tym możliwość atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Ograniczone środki finansowe jednostek samorządu terytorialnego oraz malejąca liczba mieszkańców powodują, że większość instytucji kultury, sportu i rekreacji zlokalizowana jest w miastach oraz miejscowościach gminnych. Dodatkowo, instytucje te często nie są w stanie zapewnić szerokiego wachlarza zajęć dla mieszkańców danej gminy. Rozproszona sieć osadnicza sprawia, że wielu mieszkańców ma utrudniony dostęp do tych usług. Wymaga to zastosowania nowego podejścia do organizacji oferty czasu wolnego nie w skali gminnej ale ponadlokalnej. Podejście to uwzględnia:</p> <ul style="list-style-type: none">• stworzenie miejsc spędzania czasu wolnego w miarę blisko miejsca zamieszkania,• maksymalne wykorzystanie już dostępnej infrastruktury, z niewielkimi inwestycjami adaptacyjnymi;• wykorzystanie potencjału i kreatywności samych mieszkańców (w tym skupionych w organizacjach pozarządowych i grupach nieformalnych) do współtworzenia oferty spędzania czasu wolnego;• zbudowanie systemu współpracy miejsc aktywności tak, by miały różnorodną ofertę, nie zaś standardową, zgodnie z zasadą „wszędzie to samo”. <p>Ogólnym założeniem projektu jest stworzenie miejsc aktywności lokalnej w których mieszkańcy – niezależnie od wieku – będą mogli w sposób bezpieczny i atrakcyjny rozwijać swoje pasje i talenty, inspirować innych do działania, ciekawie spędzić rodzinny czas czy uzyskać pomoc. Miejsca aktywności lokalnej będą tworzone w budynkach szkół, świetlic wiejskich, obiektach poszkolnych, remizach OSP. Bardzo istotnym</p>

	<p>aspektem będzie zaproszenie lokalnej społeczności do konsultacji na etapie projektowania miejsca aktywności lokalnej, stosowania rozwiązań ograniczających negatywny wpływ człowieka na środowisko oraz uwzględniania potrzeb osób z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami.</p> <p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizację świetlic, gdzie dzieci i młodzież będą mogły spędzać czas bezpiecznie, biorąc udział w dodatkowych zajęciach edukacyjnych, ucząc się od siebie nawzajem, budując relacje społeczne. Planuje się również nawiązanie współpracy z aktywnymi seniorami i innymi wolontariuszami w formie systematycznej (prowadzenie regularnych zajęć) lub doraźnej (np. spotkania z ciekawymi osobami); • modernizację, uzupełnienie infrastruktury rekreacyjnej (siłownie napowietrzne, place zabaw, itp.), uporządkowanie, odnowienie i przystosowanie przestrzeni publicznych do pełnienia nowych funkcji, w tym rekreacyjnych i integracyjnych; • organizację zajęć sportowo-rekreacyjnych dla różnych grup wiekowych, z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury zewnętrznej oraz obiektów sportowych.
<p>2. zwINNA Szkoła</p>	<p>Odpyły mieszkańców z terenu partnerstwa stanowi jedno z poważniejszych wyzwań dla rozwoju gospodarczego Ziemi Opatowskiej. Jedną z odpowiedzi na to wyzwanie jest podjęcie działań na rzecz oferty edukacyjnej - na tyle atrakcyjnej, nowoczesnej i niepowtarzalnej, aby przyciągać do zamieszkania (powrotu) młodych ludzi wraz z rodzinami. Innowacyjna szkoła powinna jednocześnie zapewnić młodzieży kompetencje i umiejętności, które pozwolą im dostrzec nowe możliwości wykorzystania lokalnych potencjałów do rozwijania własnych działalności gospodarczych na terenie partnerstwa. W tym celu należy wprowadzić w szkołach zmiany zarówno w odniesieniu do zarządzania placówką jak i w sferze doskonalenia form i metod pracy z uczniami.</p> <p>Projekt zakłada kilkuletnie wsparcie dla zainteresowanych szkół nakierowane na wprowadzenie zmian i obejmuje m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania szkoleniowo-doradcze dla dyrektorów i nauczycieli w zakresie zarządzania zmianą (pomoc w przeprowadzeniu diagnozy i opracowania planu działań dla zespołu nauczycielskiego); • szkolenia wzmacniające i uzupełniające kompetencje

	<p>nauczycieli w zakresie rozumienia i organizacji procesu uczenia się i kształtowania wśród uczniów kompetencji kluczowych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizację dodatkowych zajęć dla uczniów, w tym zajęć konwersatoryjnych z języka obcego prowadzonych we współpracy międzynarodowej; • wdrożenie pracy z uczniem opartej na tutoring; • zakup niezbędnego wyposażenia informatycznego. <p>Projekt zapoczątkuje również działalność Klubu Aktywnego Dyrektora i Nauczyciela – sieci współpracy kadry oświatowej, służącej wzajemnej wymianie doświadczeń, propagowaniu dobrych praktyk a także wspieraniu pozostałych szkół na terenie partnerstwa.</p>
3. Wirtualne konwersatorium	<p>Wyzwania gospodarki XXI w. związane są ze znajomością języków obcych, w szczególności umiejętnością posługiwania się w rozmowie. Projekt zakłada wykorzystanie kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli zdobytych w czasie edukacji zdalnej. Zajęcia (w formie zajęć dodatkowych) będą odbywać się na wybranej platformie np. teams, zoom i będą oparte na konwersacji z osobami obcojęzycznymi (np. nauczyciele i grupa uczniów ze szkoły partnerskiej, studenci). Zaproponowana formuła - współpraca z placówkami edukacyjnymi/organizacjami/instytucjami spoza granic Polski - pozwoli na podniesienie kompetencji językowych uczniów poprzez kontakt z „żywym” językiem, co ułatwi uczniom uzyskanie certyfikatów potwierdzających znajomość języka. Dodatkowym aspektem zajęć będzie budowanie relacji, likwidacja barier językowych i kulturowych.</p>
4. Odpowiedzialnie dla potrzebujących	<p>Obserwowane prognozy demograficzne wskazują na powiększającą się populację osób starszych, które wymagają opieki (całodobowej lub w systemie czasowym). W związku z powyższym może też rosnąć grupa osób, która – ze względu na brak odpowiednich usług – będzie musiała zrezygnować z aktywności zawodowej. Ponadto, wciąż istnieją potrzeby wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami.</p> <p>Celem projektu jest zwiększenie wydolności i zapobieganie pogłębianiu się niesamodzielności osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym, rodzin przeżywających trudności i dzieci z tych rodzin z terenu partnerstwa. W ramach projektu</p>

	<p>przewidywane jest rozwinięcie wachlarza komplementarnych usług, z których mieszkańcy będą korzystać w zależności od stwierdzonych potrzeb i sytuacji życiowej. Zapewniona opieka powoduje możliwość zwiększenia aktywności zawodowej dotychczasowych opiekunów, co ma pozytywne oddziaływanie na kurczące się zasoby pracy.</p> <p>Projekt zakłada:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwinięcie usług opiekuńczych świadczonych w systemie stacjonarnym (całodobowym i dziennym), mające na celu zapewnienie opieki dla osób potrzebujących, w tym osób wymagających okresowej pomocy, a także opiekunów osób z niepełnosprawnościami; • rozwinięcie sieci klubów seniora, w celu aktywizacji osób starszych, zapewnienia integracji międzypokoleniowej i przeciwdziałania marginalizacji społecznej oraz osamotnieniu osób starszych; • rozwinięcie oferty usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w miejscu zamieszkania oraz ułatwiających samodzielne funkcjonowanie w domu (usługi rehabilitacyjne i pielęgniarskie świadczone w domu, zabezpieczenie potrzeb mobilności osób niepełnosprawnych lub zależnych i ułatwienie w ten sposób aktywizacji społeczno-zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i kulturalnej); • rozszerzenie oferty wsparcia rodziny i kompetencji wychowawczych.
<p>5. Nowa energia dla Ziemi Opatowskiej</p>	<p>Środowisko naturalne jest niewątpliwym zasobem obszaru partnerstwa. Jego element - czyste powietrze - jest czynnikiem sprzyjającym dalszemu rozwijaniu oferty pobytowej dla turystów, może stanowić również jedną z ważnych zachęt do osiedlania się nowych mieszkańców. Zachodzące zmiany klimatyczne i przyjęte polityki w tym zakresie zachęcają do ograniczania strat energii oraz zapewnienia alternatywnych sposobów dostarczania energii, w tym na cele grzewcze.</p> <p>W ramach projektu prowadzone będą działania na rzecz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • popularyzacji wykorzystania OZE (zarówno w jednostkach publicznych jak i gospodarstwach domowych) poprzez wsparcie inwestycji oraz działania szkoleniowe; • zwiększenia efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej; • zmiany oświetlenia ulicznego na bardziej oszczędne.

6. Odpowiedzialne gospodarowanie wodami na Ziemi Opatowskiej	<p>Rosnące zużycie wody do celów bytowych i gospodarczych oraz obserwowane zmiany klimatyczne powodują konieczność przemodelowania podejścia do zarządzania wodą na poziomie lokalnym.</p> <p>Projekt zakłada realizację inwestycji służących bardziej efektywnemu korzystaniu z wody (zwiększenie możliwości retencyjnych oraz wykorzystanie wód powierzchniowych do celów gospodarczych). Drugim wymiarem projektu jest wyposażenie gospodarstw domowych w instalacje przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach, gdzie względy ekonomiczne nie pozwalają na budowę zbiorczych systemów kanalizacyjnych.</p>
7. Dostępne mieszkania	<p>Badania społeczne oraz dyskusja podczas warsztatów problemowych wykazały, że ludzie młodzi do opuszczenia obszaru partnerstwa zmuszają: brak satysfakcjonujących miejsc pracy oraz trudności w dostępie do mieszkań. Celem głównym projektu jest zapewnienie podaży mieszkań, na które stać osoby będące w trudniejszej sytuacji finansowej. W ramach projektu wybudowane zostaną dwa bloki mieszkalne w największych ośrodkach partnerstwa (Opatów, Ożarów) w formule budownictwa czynszowego. Umożliwi to dostęp do mieszkań osobom nie posiadającym środków finansowych na wybudowanie własnego domu. Kilka mieszkań (ich liczba będzie wynikała z bieżących ustaleń z PCPR w Opatowie) zostanie przeznaczonych jako mieszkania usamodzielniające dla wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.</p>

Źródło: opracowanie własne

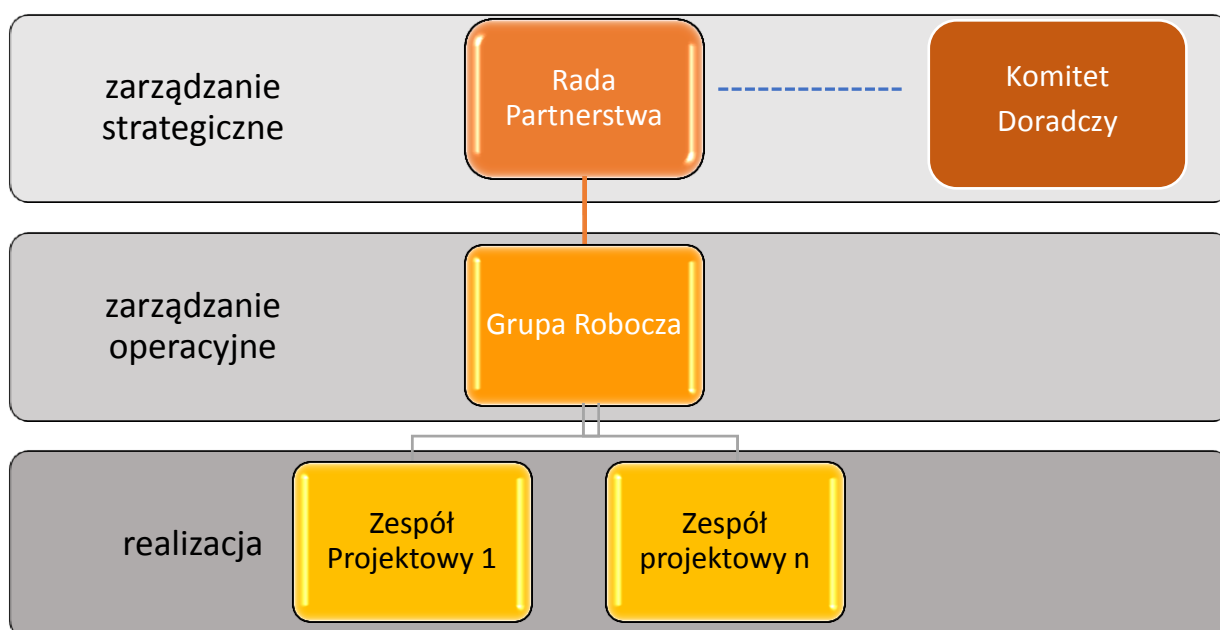
5. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii

Wdrożenie Strategii Terytorialnej partnerstwa Ziemia Opatowska wymaga wypracowania mechanizmów umożliwiających sprawne współdziałanie zaangażowanych jednostek samorządu terytorialnego (gminy i powiat). Nie mniej istotnym wymiarem jest ustanowienie płaszczyzny dialogu władz lokalnych (sygnatariuszy listu intencyjnego) oraz partnerów społecznych i gospodarczych aby zapewnić włączenie w realizację zapisów strategii również przedsiębiorców, organizacje pozarządowe oraz indywidualnych mieszkańców.

5.1. Struktura organizacyjna zarządzania strategią

Partnerstwo nie posiada zinstytucjonalizowanej formy prawnej ani wyodrębnionej formalnie struktury organizacyjnej, tym samym działa w oparciu o **funkcjonalną strukturę organizacyjną**.

Ryc. 7. Schemat organizacyjny wdrażania strategii partnerstwa Ziemia Opatowska

Źródło: opracowanie własne

Najwyższym organem decyzyjnym partnerstwa jest **Rada Partnerstwa**. Podstawową rolą Rady Partnerstwa jest budowanie klimatu współpracy między różnymi podmiotami na rzecz realizacji ustaleń Strategii a także podejmowanie decyzji strategicznych dla rozwoju partnerstwa (jako obszaru i jako organizacji współpracy). Rada Partnerstwa współpracuje na bieżąco z Grupą Roboczą oraz zasięga opinii Komitetu Doradczego.

Posiedzenia Rady Partnerstwa mają charakter cykliczny, odbywają się w razie wystąpienia potrzeby (niezwłocznie), nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy. Szczegóły funkcjonowania Rady Partnerstwa określa regulamin jej działania.

Tabela 6. Skład i zadania Rady Partnerstwa

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego tworzących partnerstwo (wójtowie, burmistrzowie oraz starosta). Pracami Rady Partnerstwa kieruje przewodniczący.	<ul style="list-style-type: none"> • Zatwierdzanie zmian składu partnerstwa; • przyjmowanie wyników monitorowania oraz podejmowanie decyzji w sprawie zmian Strategii, w tym zatwierdzanie projektu oraz ostatecznej wersji Strategii; • inicjowanie dodatkowych działań, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę partnerów; • budowanie płaszczyzny współpracy pomiędzy partnerami oraz z interesariuszami zewnętrznymi; • identyfikacja ryzyk oraz reagowanie w przypadku ich materializacji lub podejmowanie działań korygujących, mających na celu neutralizację skutków zidentyfikowanego ryzyka; • powoływanie i rozwiązywanie dodatkowych struktur organizacyjnych wspierających realizację Strategii; • prowadzenie działań wizerunkowych i lobbingowych służących realizacji Strategii.

Źródło: opracowanie własne

Rada Partnerstwa wspomagana jest głosem przedstawicieli partnerów społecznych i gospodarczych zasiadających w **Komitecie Doradczym**. Jest to ciało opiniodawczo – doradcze w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego partnerstwa, a jednocześnie istotny kanał angażowania społeczności lokalnej podczas realizacji zapisów strategii. W jej skład wejdą przedstawiciele organizacji pozarządowych, organizacji pracodawców, rolników, lokalne autorytety. Zadaniem Komitetu będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat celów i kierunków polityki rozwojowej partnerstwa oraz rekomendowanie Radzie Partnerstwa rozwiązań. Posiedzenia

Komitetu Doradczego będą się odbywały w formie, miejscu i czasie wskazanym przez Przewodniczącego Rady Partnerstwa.

Zarządzanie operacyjne powierzono **Grupie Roboczej**. Zasadniczym zadaniem Grupy Roboczej jest koordynowanie działań podejmowanych przez poszczególnych partnerów, monitorowanie oraz informowanie o postępach we wdrażaniu Strategii. Ponadto Grupa proponuje optymalne ścieżki i mechanizmy osiągania opisanych w niej celów oraz zapewnienie wymiany informacji pomiędzy podmiotami bezpośrednio zaangażowanymi we wdrażanie ustaleń dokumentu.

Spotkania Grupy Roboczej mają charakter regularny i odbywają się w razie wystąpienia potrzeby (niezwłocznie), nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy . Członkowie Grupy Roboczej współpracują na bieżąco z przedstawicielami swoich gmin w Zespołach Projektowych i zapewniają ich zaangażowanie w przygotowanie projektów.

Tabela 7. Skład i zadania Grupy Roboczej

Skład	Najważniejsze zadania
<p>Przedstawiciele urzędów gmin i starostwa powiatowego, wskazani przez wójtów, burmistrzów i starostę.</p> <p>Pracami Grupy Roboczej zarządza Koordynator (przedstawiciel Starostwa Powiatowego w Opatowie)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Koordynacja opracowania/aktualizacji Strategii; • koordynacja realizacji partnerskich projektów i współpraca z Zespołami Projektowymi; • zapewnienie sprawnego przepływu informacji pomiędzy partnerami z oraz zapewnienie komplementarności działań podejmowanych przez partnerów; • inicjowanie wspólnych projektów i działań partnerstwa i prezentowanie ich do decyzji Rady Partnerstwa; • bieżący monitoring postępów wdrażania Strategii (w tym stały kontakt z Zespołami Projektowymi); • przygotowanie projektów raportów monitoringowych (zgodnie z przyjętym systemem monitorowania); • współpraca z ekspertami zewnętrznymi oraz interesariuszami zaangażowanymi w realizację Strategii; • formułowanie wniosków i opinii dla Rady Partnerstwa, w tym propozycji dotyczących zmian w Strategii; • opiniowanie projektu raportów ewaluacyjnych dotyczących skuteczności osiągnięcia celów Strategii; • prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do Interesariuszy.

Źródło: opracowanie własne

Do przygotowania a następnie realizacji projektów partnerskich ustanawiane są **Zespoły Projektowe**. Ich głównym zadaniem jest rozwijanie koncepcji projektowych zawartych w Strategii oraz realizacja projektów i działań. Zespoły powoływane są w odpowiedzi na pojawiającą się potrzebę i rozwiązywane po sfinalizowaniu projektu/działania.

Dla każdego projektu wskazywany jest lider odpowiedzialny za organizowanie pracy danego Zespołu. Zespoły Projektowe współpracują ściśle z Grupą Roboczą, w szczególności z przedstawicielami własnej gminy/powiatu.

Tabela 8. Skład i zadania Zespołów Projektowych

Skład	Najważniejsze zadania
<p>Przedstawiciele urzędów gmin i starostwa powiatowego, delegowani przez wójtów, burmistrzów i starostę. W prace Zespołów mogą być włączani interesariusze, o czym decyduje Grupa Robocza</p> <p>Prace każdego zespołu projektowego koordynuje pracownik gminy będącej liderem danego projektu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac mających na celu doszczegółowienie propozycji projektowych zawartych w Strategii, w tym opracowanie bądź zlecenie niezbędnej dokumentacji; • współpraca z kluczowymi dla danego projektu interesariuszami; • identyfikacja możliwych źródeł finansowania projektu; • przygotowywanie informacji z postępu w realizacji poszczególnych zadań w projekcie i przekazywanie ich Grupie Roboczej; • proponowanie ew. modyfikacji projektu wynikających z bieżących prac przygotowawczych; • inicjowanie i proponowanie nowych projektów i rozwiązań organizacyjnych.

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na istotną rolę osób zajmujących się w poszczególnych urzędach pozyskiwaniem środków ze źródeł zewnętrznych zakłada się ich systematyczną **współpracę w formie zespołu ds. źródeł finansowania** lub poprzez włączenie tych osób do Grupy Roboczej.

W uzasadnionych przypadkach, dla projektów złożonych, wielowymiarowych i wieloletnich, Rada Partnerstwa może podjąć decyzję o powołaniu operatora zarządzającego efektami projektu. W przypadku projektu „Historia ze smakiem” operatorem będzie Powiatowe Centrum Kultury – zgodnie z zadaniami określonymi przy powołaniu tej jednostki.

Na każdym etapie wdrażania Strategii, wraz z jej rozwojem, rekomendowana jest stała **analiza funkcjonowania systemu organizacyjnego** i podjęcie decyzji kierunkowych o utrzymaniu bądź zmianach, np. reorganizacji zespołów i zależności między nimi, lub w kierunku dalszej instytucjonalizacji w celu poprawienia sprawności organizacyjnej, technicznej, koordynacyjnej, w tym również zmiany organizacyjne (formalne).

5.2. Aktualizacja strategii

Decyzja o aktualizacji Strategii podejmowana jest przez Radę Partnerstwa. Proces może przyjąć formę:

- **aktualizacji systemowej**, gdzie zmiana dotyczy celów, rozwiązań dotyczących wdrażania i/lub monitorowania. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian sytuacji społeczno-gospodarczej lub innych o charakterze systemowym (zmiany prawne⁴, wytyczne programowe, itp.);
- **aktualizacji listy projektów**, która wynika z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji listy wskazanej w Strategii.

Przyjęto, iż w uzasadnionych przypadkach, **nie rzadziej niż raz na dwa lata**, Strategia będzie przedmiotem kompleksowej i pogłębionej oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych, i innych mających wpływ na jej efektywną realizację. Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznej przez Radę Partnerstwa, w zakresie utrzymania lub zmiany kierunków strategicznych.

Rada Partnerstwa podejmuje decyzję a następnie ogłasza możliwość zgłaszania propozycji projektowych realizujących cele i kierunki działań. Zebrane propozycje poddawane są ocenie przez Grupę Roboczą zgodnie z przyjętymi w Strategii kryteriami. Wyniki oceny przedstawiane są Radzie Partnerstwa, która podejmuje decyzję o uzupełnieniu listy. Raz do roku (w drugim półroczu danego roku) Grupa Robocza dokonuje przeglądu stopnia realizacji projektów wskazanych w Strategii. Na podstawie informacji uzyskanych od Zespołów Projektowych formułuje opinię dot. utrzymania bądź usunięcia projektu. Opinia przedstawiana jest Radzie Partnerstwa, która podejmuje decyzję.

5.3. Zmiana składu partnerstwa

Zmiana składu partnerstwa może nastąpić poprzez:

- **przystąpienie do partnerstwa nowego członka**. W tym przypadku zainteresowany podmiot składa do przewodniczącego Rady Partnerstwa

⁴ w szczególności wejście w życie ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027

wniosek o dołączenie do partnerstwa składając jednocześnie deklarację o akceptacji obowiązującej strategii terytorialnej i włączeniu się w realizację jej postanowień. Rada Partnerstwa podejmuje decyzję zgodnie z regulaminem;

- **rezygnację partnera ze współpracy.** W tym przypadku członek partnerstwa składa do przewodniczącego Rady Partnerstwa deklarację o rezygnacji z członkostwa w partnerstwie, a ostateczna decyzja zapada na kolejnym posiedzeniu Rady Partnerstwa. Rezygnacja nie powinna nieść za sobą negatywnych skutków dla wcześniej uruchomionych strategicznych przedsięwzięć rozwojowych;
- **usunięcie partnera.** W przypadku uporczywego uchylania się od obowiązków przez okres minimum jednego roku (brak uczestnictwa w posiedzeniach Rady Partnerstwa, brak lub nikłe zaangażowanie pracowników w działania Grupy Roboczej oraz Zespołów Projektowych) Rada Partnerstwa może wezwać partnera do zaangażowania w działania partnerstwa wyznaczając 3 miesięczny termin. W przypadku braku pozytywnej reakcji Rada podejmuje decyzję o usunięciu partnera z partnerstwa i powiadamia o tym niezwłocznie władze danej jst.

5.4. Funkcja strategii terytorialnej w realizacji polityk rozwojowych partnerów

Niniejsza strategia wpisuje się w założenia polityki rozwojowej Województwa Świętokrzyskiego, która zakłada szczególne wsparcie dla Obszarów Strategicznej Interwencji oraz partnerstw o charakterze ponadgminnym, w tym partnerstwa Ziemia Opatowska.

Strategia partnerstwa Ziemia Opatowska:

- określa cele i projekty wspólne dla sygnatariuszy listu intencyjnego, nie odbierając jednocześnie prawa do stanowienia polityki lokalnej przez poszczególne gminy. Niemniej strategia terytorialna jest brana pod uwagę przy przygotowaniu dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym (strategia rozwoju gminy, plan gospodarki niskoemisyjnej, itp.), dokumentów planistycznych oraz finansowych (WPF);
- jest bazą dla przygotowywania wspólnych stanowisk o charakterze lobbystycznym, konsultacyjnym;a
- jest podstawą w negocjowaniu wsparcia z różnych dostępnych źródeł oraz włączania się w inicjatywy o charakterze regionalnym czy ponadregionalnym (współpraca z obszarami z regionów sąsiedzkich).

6. System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii

Planowanie strategiczne jest ciągłym procesem i aby osiągnąć zamierzone wyzwania strategiczne wymagane jest **stworzenie efektywnych mechanizmów** gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, **monitorowanie** i ewaluację efektów Strategii. Systematyczne gromadzenie danych pozwala na:

- wczesne dostrzeganie ewentualnych zagrożeń dla realizacji zaplanowanych działań;
- dokonanie oceny skuteczności prowadzonej polityki oraz
- przygotowanie rekomendacji dotyczących dokonania zmian przyjętych założeń strategicznych.

W proces monitorowania zostaną zaangażowane wskazane organy partnerstwa (zgodnie z opisem zadań w rozdziale 5. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii) oraz interesariusze (jako głos doradczy).

6.1. Wskaźniki realizacji strategii

Dla każdego z celów strategicznych określono zestaw wskaźników, za pomocą których możliwe będzie monitorowanie postępu w jego osiągnięciu, a także ocena stopnia satysfakcji partnerstwa z poziomu i szybkości obserwowanych zmian.

Tabela 9. Wskaźniki monitorowania strategii

Cel strategiczny / Nazwa wskaźnika rezultatu strategicznego (RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (rok 2020)	Oczekiwana zmiana trendu	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
Cel strategiczny 1. Rozwinięcie przedsiębiorczości poprzez bardziej efektywne wykorzystanie zasobów rolnych, przyrodniczych i historyczno-kulturowych partnerstwa, wykorzystującej nowoczesne technologie					
Liczba przedsiębiorstw	szt.	3 687	wzrost	GUS	Raz w roku
Wpływy z podatku PIT	zł	27 643 721	wzrost	GUS	Raz w roku
Stopień wykorzystania miejsc noclegowych	%	16,4%	wzrost	GUS	Raz w roku
Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych	szt.	0	wzrost	Na podstawie danych gminnych	Raz w roku
Cel strategiczny 2. Ziemia Opatowska – dobre miejsce do życia, zapewniające warunki samorealizacji zarówno najmłodszym mieszkańcom, osobom w pełni sił witalnych, jak i seniorom. Miejsce, w którym aktywni mieszkańcy wspólnie tworzą swoją przestrzeń życiową					
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 10tys. ludności	os.	682 (2019 r.)	stabilizacja	GUS lub na podstawie danych gminnych	Raz w roku
Udział uczniów korzystających z dodatkowych zajęć, w tym w świetlicach	%	36	wzrost	Na podstawie danych gminnych	Raz w roku
Udział mieszkańców korzystających z obiektów wsparcia społecznego objętych wsparciem w ramach niniejszej strategii	%	11,5	wzrost	Na podstawie danych gminnych	Raz w roku
Liczba przedstawicieli kadry szkół i placówek systemu oświaty, którzy uzyskali kwalifikacje w ramach	os.	0	wzrost	Dane ze szkół	Raz w roku

projektów wynikających z realizacji strategii					
Cel strategiczny 3. Ziemia Opatowska – umiejętnie odpowiadająca na wyzwania klimatyczne, wykorzystująca nowoczesne, proekologiczne rozwiązania dla poprawy infrastruktury oraz wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej.					
Wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych na budynkach mieszkalnych osób prywatnych oraz budynkach użyteczności publicznej	%	Wartość zostanie ustalona w 2022r. po uruchomieniu CEEB	wzrost	Centralna Ewidencja Emisyjności Budynków	Raz w roku
Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków użyteczności publicznej	szt.	54	wzrost	Na podstawie danych gminnych	Raz w roku
Udział ludności korzystających z kanalizacji	%	35,1 (2019 r.)	wzrost	GUS	Raz w roku
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów	%	25,9	wzrost	GUS	Raz w roku

6.2. Monitorowanie procesu wdrażania strategii

Za monitorowanie realizacji strategii odpowiada Rada Partnerstwa, we współpracy z Komitetem Doradczym (w zakresie komentarza strategicznego). Niezbędne dane będą gromadzone przez Grupę Roboczą, częściowo samodzielnie, częściowo poprzez informacje przekazywane przez Zespoły Projektowe. Jednocześnie Grupa Robocza jest odpowiedzialna za zarządzanie ryzykiem, tj. identyfikację faktycznych i potencjalnych ryzyk, wraz z określaniem ich prawdopodobieństwa wystąpienia oraz skutków następstw (istotności).

W celu operacjonalizacji powyższych założeń zakłada się opracowywanie **Rocznych raportów o stanie realizacji Strategii**, zawierających:

- informacje na temat postępów w realizacji projektów (wzór karty monitoringu projektu wypełnianej przez każdy z Zespołów Projektowych zostanie wypracowany przez Grupę Roboczą i będzie uwzględniał wskaźniki określone w strategii);
- informacje na temat wskaźników realizacji celów strategicznych;
- informacje na temat kontekstu realizacji strategii w danym roku (np. zmian systemowych, przyczyn opóźnień realizacji działań, zmian organizacyjnych partnerstwa) z elementami oceny bieżącej;
- przegląd dostępnych **źródeł finansowania** aktualizowanych z uwagi na ich zmienność i dostępność;
- podsumowanie z **rekomendacjami** dotyczącymi następnego okresu.

Raport będzie sporządzany przez Grupę Roboczą. Po przedyskutowaniu wyników z Komitetem Doradczym oraz Radą Partnerstwa będzie przez tę ostatnią zatwierdzany i przekazywany do publicznej wiadomości.

Raport będzie przygotowywany w czasie umożliwiającym wykorzystanie danych do opracowania raportów o stanie gminy/powiatu.

Wnioski płynące z raportu (monitoringu) będą stanowiły podstawę do **ewentualnej aktualizacji strategii** poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

6.3. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Istotnym elementem procesu zarządzania strategicznego jest **ocena wdrażania strategii**, w tym analiza osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą partnerstwa. W procesie ewaluacji kluczowy jest komentarz i pogłębiona refleksja na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

Ewaluacja zostanie przeprowadzona przez jednostkę niezależną od władz lokalnych i zostanie przeprowadzona:

- **w połowie okresu realizacji strategii** (mid-term). Jej przedmiotem będzie ocena dotychczas podjętych działań na rzecz osiągania celów strategii;
- **na zakończenie okresu obowiązywania strategii** (ex-post). Jej przedmiotem będzie ocena długoterminowych efektów wdrażania strategii terytorialnej

oraz rekomendacje dla kolejnej edycji dokumentu strategicznego dla partnerstwa Ziemia Opatowska.

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokości zmian (trwałości). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- **Skuteczność** - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele dokumentu opracowane na etapie planowania,
- **Efektywność** - kryterium, które pozwala ocenić stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów, czyli określić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów,
- **Użyteczność** - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie strategii odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej,
- **Trafność** - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele określone w strategii odpowiadają potrzebom wskazanym w odniesieniu do obszaru partnerstwa.
- **Trwałość** - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem strategii będą nadal widoczne po zakończeniu jego realizacji.

Za ewaluację strategii odpowiada Rada Partnerstwa. Jej wyniki są poddawane omówieniu, m.in. z Komitetem Doradczym, w celu uzyskania uwag i rekomendacji. Niezbędne dane wyjściowe są gromadzone przez Grupę Roboczą i przekazywane wykonawcy badania ewaluacyjnego.

7. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

Zgodnie z prawem⁵ podmiotami uprawnionymi na poziomie lokalnym do prowadzenia polityki rozwoju są władze gminy oraz powiatu. Jednak przygotowanie dokumentów strategicznych, których zapisy będą oddziaływały na ogół społeczeństwa, wymaga **udziału mieszkańców**. Partycypacja społeczna pozwala na udoskonalenie przygotowywanej polityki, a następnie uzyskanie lepszych efektów jej realizacji, ponieważ:

- pozwala na trafniejsze określenie potrzeb, potencjałów i wyzwań, które bardzo często „wymykają się” statystyce publicznej oraz danym o charakterze ilościowym;
- pozwala na poznanie oczekiwań i preferencji mieszkańców, celów ich działań, punkty widzenia, i na tej podstawie pozwalają na hierarchizację działań kluczowych dla całej społeczności;
- daje poczucie sprawczości mieszkańcom, co zachęca do zwiększonej integracji, aktywności i kreatywności;
- daje poczucie „uwspólnienia” celów, a nawet współodpowiedzialności za przygotowaną politykę, co zapewnia włączenie się mieszkańców w realizację jej postanowień, a przynajmniej ogranicza potencjalne konflikty;
- sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów i zasadności działań podejmowanych przez władze lokalne;
- stanowi element edukacyjny dla społeczności lokalnej wpływając na budowanie relacji opartej na otwartości, poszanowaniu poglądów i potrzeb wszystkich mieszkańców;
- zapewnia informowanie mieszkańców nie tylko na temat planów, ale i efektów realizowanych działań.

Przygotowanie i realizacja niniejszej strategii zakłada współuczestnictwo interesariuszy czyli partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych,

⁵ Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

równości płci i niedyskryminacji. Ich udział został przewidziany w całym procesie strategicznym oraz w różnych formach. Przedstawia je poniższy schemat:

Ryc. 8. Partycypacja społeczna na poszczególnych etapach procesu strategicznego

Źródło: Opracowanie własne

7.1. Partycypacja społeczna na etapie przygotowania strategii

Przyjęty partycypacyjno-ekspercki tryb prac sprawił, że partnerzy społeczno-gospodarczy byli włączeni w proces tworzenia dokumentów na każdym etapie. Po opinię społeczeństwa sięgano wielokrotnie używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji. Z uwagi na sytuację pandemiczną ograniczono wachlarz technik bezpośredniego kontaktu z mieszkańcami, które zazwyczaj są wykorzystywane dla zapewnienia jak najpełniejszej partycypacji.

7.1.1. Faza diagnostyczna

Na początku tego etapu przedstawiciele partnerstwa zidentyfikowali kluczowych interesariuszy, których wiedza, doświadczenie i znajomość lokalnych uwarunkowań miały wspomóc działania analityczne zespołu przygotowującego diagnozę oraz strategię. W grupie tej znaleźli się reprezentanci sektora publicznego, przedsiębiorców, liderów organizacji pozarządowych oraz lokalne autorytety.

Pozwoliło to na uzyskanie **zróżnicowanych ocen i opinii** od reprezentantów kluczowych środowisk w zakresie rozwoju partnerstwa.

„**Raport diagnostyczny partnerstwa Ziemia Opatowska**”, poza danymi statystycznymi i pochodzącymi ze źródeł administracyjnych, uzupełniony został informacjami o charakterze jakościowym. Zostały one pozyskane w następujący sposób:

Tabela 10. Zaangażowanie interesariuszy na etapie diagnozy

Forma włączenia	Opis	Termin	Liczba uczestników	Sposób wykorzystania wyników
Badanie opinii młodzieży	Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży - uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych mieszkających na obszarze partnerstwa - przeprowadzone on line za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP. Badanie przeprowadzono przy aktywnym udziale szkół i ich organów prowadzących.	18-22.01.2021	469	<ul style="list-style-type: none"> - Określenie głównych problemów oraz lepsze zrozumienie motywacji młodzieży dotyczące emigracji; - poznanie planów życiowych młodzieży, które mogą istotnie wpływać na przyszłe perspektywy rozwojowe obszaru; - określenie potencjałów rozwojowych obszaru; - propozycje wizji i celów; - obserwacje dotyczące sfer wymagających poprawy zostały wykorzystane do przygotowania wstępnych propozycji projektowych.
Badanie opinii mieszkańców	Badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, przeprowadzone on line za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP	29.12.2020 - 29.01.2021	809	<ul style="list-style-type: none"> - Dokonanie analizy powiązań funkcjonalnych na terenie partnerstwa; - poznanie opinii mieszkańców o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie; - określenie atutów i

				<p>problemów rozwojowych obszaru oraz niezbędnych działań;</p> <p>- opinie zostały wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.</p>
Badanie opinii liderów	<p>Badanie opinii lokalnych liderów skierowane do 4 kategorii liderów lokalnych przeprowadzone</p>		23	<p>- Dokonanie analizy powiązań funkcjonalnych na terenie partnerstwa;</p> <p>- weryfikacja opinii mieszkańców obszaru;</p> <p>- określenie atutów i problemów rozwojowych obszaru oraz niezbędnych działań;</p> <p>- opinie zostały wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.</p>
Warsztaty problemowe	<p>Warsztaty podzielone na panele tematyczne (gospodarka, sprawy społeczne, środowisko i przestrzeń), przeprowadzone w formie hybrydowej</p>	2-3.03. 2021	67	<p>-Weryfikacja jakościowa wstępnych wniosków diagnostycznych, określenie głównych problemów i wyzwań, a także przyczyn ich występowania;</p> <p>- uzyskanie propozycji działań, które należy podjąć. Zostały one wykorzystane do określenia kierunków rozwoju .</p>
Upublicznienie „Raportu diagnostycznego”	<p>Zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag oraz projektu raportu. Mieszkańcy mieli</p>	7-19.04. 2021	Strona społeczna nie zgłosiła uwag	—

	możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza.			
--	--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne

7.1.2. Faza koncepcyjna

Włączenie mieszkańców na etapie przygotowania dokumentu strategii pozwoliło **przygotować propozycje misji, wizji i celów strategicznych**, a następnie uzyskać ich społeczną akceptację. Partnerzy społeczno-gospodarczy wnieśli również znaczący wkład do dyskusji nad proponowanymi **koncepcjami projektowymi**.

Tabela 11. Zaangażowanie interesariuszy na etapie tworzenia dokumentu strategicznego

Forma włączenia	Opis	Termin	Liczba uczestników	Sposób wykorzystania wyników
Akcja „Mapa Marzeń”	Zebranie od mieszkańców ich opinii i refleksji na temat tego, jak powinna wyglądać Ziemia Opatowska w 2030 roku. Akcję przeprowadzono w różnych formach (wywiady bezpośrednie z mieszkańcami, wyłożenie formularza z pytaniami do samodzielnego wypełnienia, ustawienie tablic w urzędach i szkołach – z możliwością wpisywania odpowiedzi na pytania, zebranie odpowiedzi na pytania wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych)	10-21.06. 2021	150	- Formułowanie wizji Ziemi Opatowskiej oraz celów strategicznych, - odpowiedź dla tworzenia propozycji projektowych (oprócz ogólnych refleksji przedstawione zostały bardzo konkretne propozycje niezbędnych zadań).

Spotkanie dyskusyjne na temat innowacji w edukacji	Spotkanie on line z dyrektorami szkół, przedstawicielami samorządów uczniowskich na temat możliwości stosowania innowacyjnych rozwiązań w procesie edukacyjnym oraz zarządzaniu	11.06.21.	28	- Inspiracja dla stworzenia propozycji projektowych.
Warsztaty strategiczne	Spotkanie poświęcone zaprezentowaniu wizji, misji i celów strategii, a także wypracowaniu koncepcji projektów zintegrowanych. Spotkanie podzielone na panele tematyczne	30.06-1.07.2021	71	- Uzyskanie akceptacji społecznej dla propozycji wizji i celów strategicznych; - uzupełnienie, weryfikacja i usystematyzowanie działań określonych we wstępnych propozycjach projektowych. Tym sposobem uzyskano koncepcje bardziej złożone, zintegrowane; - sformułowanie nowych koncepcji projektowych, bazujących na diagnozie oraz wiedzy interesariuszy.
Spotkanie z PGW Wody Polskie	Podczas spotkania omówiono możliwości realizacji działań związanych z bezpieczeństwem przeciwpowodziowym i zwiększeniem potencjału retencyjnego	20.07.2021	20	- Sformułowano kierunki działań w Celu strategicznym 3.
Spotkanie z przedstawicielami i branży rolno-spożywczej	Prezentacja koncepcji utworzenia Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej i dyskusja na temat perspektyw	20.07.2021	39	- Uzyskanie opinii dot. koncepcji projektowej.

	rozwoju rolnictwa			
Spotkanie z przedsiębiorcami	Dyskusja nad potrzebami i pomysłami sfery gospodarczej na usprawnienie wymiany informacji pomiędzy władzami lokalnymi a środowiskiem przedsiębiorców.	21.07.2021	44	- uzyskanie opinii na temat koncepcji projektowych; - sformułowanie propozycji kierunków działań w Celu strategicznym 1.
Upublicznienie projektu strategii	Zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag wraz z projektem strategii. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza.	17-24.09. 2021	Nie zgłoszono uwag	-

Źródło: opracowanie własne

Poza organizacją badań i spotkań przez cały czas prowadzona była **akcja informacyjna**. Mieszkańcy byli informowani o działaniach podejmowanych w ramach przygotowania Raportu Diagnostycznego oraz strategii, postępach prac, wynikach przeprowadzonych działań konsultacyjnych, a także byli zachęceni do aktywnego udziału we wspólnym tworzeniu dokumentów.

W trakcie prowadzonych prac wykorzystywane były różne **kanały dotarcia z informacjami do mieszkańców**. O głównych działaniach i postępach prac mieszkańcy byli informowani poprzez komunikaty zamieszczane na stronach internetowych partnerów, a także informacje na profilu w mediach społecznościowych prowadzonym przez Starostwo Powiatowe w Opatowie. Informacje nt. podejmowanych działań pojawiały się również podczas audycji w Radiu Opatów oraz były przekazywane przez lokalną telewizję internetową STV i prasę.

7.2. Partycypacja społeczna na etapie realizacji strategii i oceny efektów strategii

Zmieniające się uwarunkowania, zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, powodują konieczność modyfikacji zaplanowanych działań. Tak jak w przypadku przygotowania polityki rozwojowej również etap realizacji i wprowadzania ewentualnych zmian wymagają aktywnej współpracy ze społecznością lokalną, a także instytucjami, których funkcjonowanie i decyzje wpływają na sytuację społeczno-gospodarczą Ziemi Opatowskiej.

Głównym **ciałem formalnym**, które będzie swoistym łącznikiem pomiędzy Radą Partnerstwa a mieszkańcami, będzie **Komitet Doradczy**. Będzie to forum gromadzące przedstawicieli sektora gospodarczego, organizacji społecznych, lokalne autorytety, a także przedstawicieli instytucji ważnych z punktu widzenia realizacji ustaleń strategii. Głównym zadaniem Komitetu będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat perspektyw obszaru partnerstwa oraz proponowanie rozwiązań oraz nowych przedsięwzięć realizacyjnych.

Oprócz funkcjonowania Komitetu Doradczego kontakt z mieszkańcami będzie utrzymywany dzięki innym, **mniej sformalizowanym mechanizmom**, które będą uruchamiane w sposób elastyczny, w zależności od potrzeb. Należą do nich:

- **działania informacyjne partnerstwa:**
 - informacje zamieszczane na stronach internetowych partnerów oraz social mediach (rekomendowane jest prowadzenie wyodrębnionego kanału w social mediach poświęconego działaniom partnerstwa);
 - informacje w materiałach drukowanych (np. biuletyny gminne);
 - współpraca z lokalnymi mediami.
- **spotkania, warsztaty i debaty:**
 - planowane do wdrożenia w ramach niniejszej strategii spotkania Rady Partnerstwa z przedsiębiorcami. Spotkania te umożliwią dyskusję na tematy bieżące, ale również na temat kierunków rozwoju partnerstwa;
 - dyskusje nad raportami o stanie gminy/powiatu, których elementem będzie również informacja o stanie realizacji strategii terytorialnej;
 - dyskusje podczas organizowanych spotkań (np. spotkania w sołectwach);

- **badania opinii i gromadzenie informacji:**
 - organizowanie badań ankietowych na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze partnerstwa w trakcie wdrażania strategii (podobnie jak na etapie przygotowywania strategii);
 - okresowe badania opinii mieszkańców dotyczące oceny efektów realizowanych projektów;
 - zbieranie opinii o realizacji strategii zgłaszanych różnymi kanałami, zarówno do przedstawicieli poszczególnych partnerów (samorządów), jak i bezpośrednio do organów partnerstwa;
- **włączenie w działania:**
 - możliwość zgłaszania pomysłów projektowych w ustalonej procedurze;
 - włączanie się mieszkańców w dyskusje dotyczące projektowania szczegółowych rozwiązań w ramach wybranych projektów (np. urządzanie przestrzeni publicznych);
 - system zbierania, selekcji i wsparcia realizacji wartościowych przedsięwzięć lokalnych wzmacniających efekty realizacji projektów strategicznych (np. partnerski budżet obywatelski).

Dla poszerzenia dialogu nt. stojących przed Partnerstwem wyzwań i dla nadania im wymiaru ponadlokalnego, a nawet ponadregionalnego, rekomenduje się organizację cyklicznego wydarzenia poświęconego wdrażaniu strategii terytorialnej, poszukiwaniu nowych pomysłów na współpracę ponadlokalną oraz wypracowaniu rekomendacji do aktualizacji strategii.

8. Źródła finansowania

Działania, w tym projekty, planowane do realizacji w ramach strategii terytorialnej, zakładają udział zewnętrznych źródeł finansowania (finansowanie w całości lub częściowe, w większości w oparciu o bezzwrotne formy wsparcia). Ze względu na wielowątkowość zaproponowanych projektów zakłada się łączenie środków z różnych źródeł zewnętrznych oraz efektywne wykorzystywanie zasobów własnych partnerstwa.

Głównym źródłem finansowania zamierzeń strategii będą **źródła publiczne**, w tym środki:

- funduszy Unii Europejskiej oraz innych państw lub organizacji i instytucji;
- budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych;
- budżetu jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład partnerstwa, jako podstawowe źródło realizacji inicjatyw i uzupełniania wymaganych wkładów własnych przy finansowaniu zewnętrznym;
- pochodzące z pożyczek i kredytów.

Zakłada się, że podejmowane działania w sferze publicznej stworzą nowe perspektywy dla **inwestycji sektora prywatnego**. Realizacja tego typu inwestycji może nastąpić poprzez samodzielną realizację projektów, bądź przez wykorzystanie środków własnych do montażu finansowego w projektach wdrażanych dzięki programom pomocowym lub zaangażowanie w inwestycje w formule partnerstwa publiczno-prywatnego.

8.1. Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych UE

Partnerstwo będzie mogło korzystać z instrumentów przygotowywanych na nową perspektywę finansową 2021-2027, a w przypadku PROW z dodatkowej puli wynikającej z wydłużenia horyzontu realizacji tego programu.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS)**

następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POLiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet z UE to z ponad 25 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)**

program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet UE to ok 7,9 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)**

następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)**

jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet z UE dla FERC to ok. 2 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)**

jako jedyny program ponadregionalny, realizowany w Polsce po raz trzeci. Zakres wsparcia obejmuje wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, rozwój i modernizację systemu dystrybucji energii, adaptację do zmian klimatu i ochronę przyrody, zrównoważoną mobilność miejską, gospodarkę o obiegu zamkniętym, zwiększenie dostępności transportowej (drogowej i kolejowej), miejsca aktywności społecznej oraz produkty turystyczne, wsparcie podmiotów świadczących usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe. Wkład UE do programu to 2,5 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego**

Na poziomie regionalnym środki polityki spójności będą dostępne w ramach kontynuacji dotychczasowych Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Świętokrzyskiego. Zaangażowanie środków UE w ten program wyniesie 1,403 mld euro, z czego 829 mln euro ze środków EFRR, a 277 mln euro ze środków EFS+. W chwili obecnej program jest w fazie przygotowania.

- **Programy dedykowane obszarom wiejskim**

W związku z decyzją o ustanowieniu okresu przejściowego dla obecnego **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich** do wykorzystania do końca 2022 pozostają środki w wysokości ok. 4,5 mld euro.

Natomiast na nową perspektywę finansową przygotowywany jest **Plan Strategiczny dla WPR na lata 2023-2027**, który zgodnie z założeniami Wspólnej Polityki Rolnej będzie koncentrował się na wspieraniu rozwoju sektora rolno-spożywczego (w szczególności w sektorze owoców i warzyw) oraz działaniom związanym z oddziaływaniem rolnictwa na klimat i środowisko. Proponowane środki dla Polski w ramach WPR na lata 2021-2027 to 30,6 mld euro (w cenach bieżących).

- **Krajowy Plan Odbudowy (KPO) przygotowywany na podstawie Europejskiego Planu Odbudowy**

przeznaczony na zwiększenie produktywności gospodarki oraz tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy w wybranych obszarach.

- **Inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego** (np. Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

8.2. Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych

Poza środkami wsparcia UE partnerstwo będzie mogło ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- Rządowy Fundusz **Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce.
- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych**, instrumentu wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- **Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych**, w ramach którego rządowe środki trafiają do gmin, powiatów i miast w całej Polsce m.in.: na inwestycje ważne dla społeczności lokalnych;
- **pozostałe programy** finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także Program Senior+, Program „Aktywni+” na lata 2021-2025; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, z uwagi na aktualnie opracowywaną nową perspektywę finansowania 2021-2027. Czas realizacji projektów nastąpi w latach 2022-2031. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach.

Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach strategii wymaga właściwej organizacji i

koordynacji procesu pozyskiwania tych środków – zarówno na poziomie każdej z gmin jak też na poziomie struktur współpracy partnerskiej. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez zespół ds. źródeł finansowania, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

Bibliografia

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Warszawa 2019
2. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, Kielce, 2021
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2014
4. Raport diagnostyczny. Portret partnerstwa Ziemia Opatowska, Opatów, 2021
5. Europejski Zielony Ład, Komisja Europejska, Bruksela, 2019 r.

Spis rycin

Ryc. 1. Położenie obszaru partnerstwa	15
Ryc. 2. Klasy pokrycia terenu obszaru partnerstwa	19
Ryc. 3. Sieć komunikacyjna obszaru partnerstwa	21
Ryc. 4. Formy ochrony przyrody.....	23
Ryc. 5. Schemat wizji i celów strategicznych.....	27
Ryc. 6. Schemat powiązań celów strategicznych	32
Ryc. 7. Schemat organizacyjny wdrażania strategii partnerstwa Ziemia Opatowska.....	51
Ryc. 8. Partycypacja społeczna na poszczególnych etapach procesu strategicznego	64

Spis tabel

Tabela 1. Skład partnerstwa Ziemia Opatowska	14
Tabela 2. Kryteria oceny projektu strategicznego	35
Tabela 3. Koncepcja projektu strategicznego „Historia ze smakiem”	37
Tabela 4. Koncepcja projektu strategicznego „Budowa Świętokrzyskiego Centrum Przedsiębiorczości Rolniczej we Włostowie”	42
Tabela 5. Lista projektów uzupełniających wraz z opisami koncepcji	46
Tabela 6. Skład i zadania Rady Partnerstwa	52
Tabela 7. Skład i zadania Grupy Roboczej	54
Tabela 8. Skład i zadania Zespołów Projektowych	55
Tabela 9. Wskaźniki monitorowania strategii	59
Tabela 10. Zaangażowanie interesariuszy na etapie diagnozy	65
Tabela 11. Zaangażowanie interesariuszy na etapie tworzenia dokumentu strategicznego ..	67

